

# REČVIŠE

BESPLATAN PRIMERAK

04

DECEMBAR 2007

BROJ

TEMA BILTENA:

# Potrebe I PROBLEMI MLADIH

OVAJ BILTEN PUBLIKOVAN JE UZ PODRŠKU MINISTARSTVA ZA SPOLJNE POSLOVE KRALJEVINE DANSKE  
U OKVIRU NEIGHBORHOOD PROGRAMA, A PREKO SEE RAN MREŽE



## Sadržaj

UVOD	2
O ADOLESCENCIJI	3
POTREBE I PROBLEMI MLADIH U SRBIJI IZ DVE PERSPEKTIVE	7
KORIŠĆENJE SLOBODNOG VREMENA MLADIH U VOJVODINI	11
RAZGOVARAMO SA LJILJANOM ARAĐANSKI-RAJKOV ŠKOLSKIM PSIHOLOGOM IZ GIMNAZIJE „SVETOZAR MARKOVIĆ“ IZ NOVOG SADA.	17
VRŠNJAČKA EDUKACIJA U PREVENTIVNIM PROGRAMIMA	19
REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE I PRAVA MLADIH	22
AGRESIVNO PONAŠANJE KOD MLADIH	27
PANČEVO U DIJALOGU SA MLADIMA	32
PRIMER DOBRE PRAKSE – OMLADINSKI KLUB U SUBOTICI	37
O NOVOSADSKOM HUMANITARNOM CENTRU	40

## IMPRESUM

### Izdavač

**Novosadski humanitarni centar  
(NSHC)**

### Adresa izdavača

**Trg mladenaca 6,  
Novi Sad, Srbija**

**Tel/Fax: + 381 21 524 184, 524 134,  
524 331**

**nshc@eunet.yu www.nshc.org.yu**

### Za izdavača

**Danijela Korać-Mandić  
Perica Mandić**

### Urednik izdanja

**Milena Ćuk**

### Autori tekstova:

**Aleksandra Birta, Božana Mišćević,  
Csongor Farkas, Danijela Korać-  
Mandić, Danijela Vasić, Ljiljana  
Arađanski-Rajkov, Milica Mićević,  
Milica Nikoletić, Nenad Maletin,  
Olga Konkoj, Slađana Stantić,  
Tamara Borovica**

### Lektor

**Milan Ajdžanović**

### Dizajn korica i priprema za štampu

**Predrag Nikolić**

### Štampa

**LitoStudio Novi Sad,  
decembar, 2007.**

### Tiraž

**500**

CIP – Каталогизacija u publikaciji  
Библиотека Матице српске, Нови Сад

376

REČ više / urednici Milena Ćuk, Saša Škundrić. –  
2007, 1- . – Novi Sad : Novosadski humanitarni centar,  
2007-. – Ilustr. ; 30 cm

ISSN 1452-9289

COBISS.SR-ID 222949895

**TEMA BILTENA:**

# Potrebe

## I PROBLEMI MLADIH



# UVOD

Pred Vama se nalazi četvrti broj biltena „Reč više“, namenjen nastavnom i stručnom osoblju srednjih škola, aktivistima omladinskih organizacija i svima ostalima koji žele da budu dobro informisani o savremenim tokovima u oblasti obrazovanja i položaja mladih.

Ovim izdanjem želeli smo da obuhvatimo još neke važne teme za bolje razumevanje položaja i potreba mladih, pored onih o kojima smo do sada pisali u prethodnim izdanjima biltena: inkluzivnom modelu u obrazovanju, aktivizmu i volonterizmu mladih, i celoživotnom učenju i neformalnom obrazovanju.

U ovom broju možete se upoznati sa rezultatima istraživanja na temu potreba i problema mladih kod nas i sa aktuelnim temama povezanim sa mladalačkim dobom kao što su: prevencija zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, reproduktivno zdravlje i agresivno ponašanje. Takođe, navedeni su primeri dobre prakse kad je u pitanju sistemska briga o mladima, u opštini Pančevo i Omladinskom klubu u Subotici. Oba primera pokazuju neophodnost zajedničkog delovanja nevladinih organizacija i lokalnih struktura vlasti ukoliko se mladima želi pristupiti kao potencijalu i prioritetu razvoja zajednice.

Izdavanjem biltena „Reč više“ želimo da doprinesemo unapređenju obrazovanja u Srbiji kroz prenošenje i razmenu znanja i iskustava između pojedinaca, institucija i organizacija koje se bave pitanjem obrazovanja i brigom o mladima, i na taj način približimo škole mladim ljudima, a obrazovni sistem njihovim potrebama.

Milena Ćuk, NSHC

# O ADOLESCENCIJI

TAMARA BOROVIĆA,  
CENTAR ZA OMLADINSKI RAD, NOVI SAD

## DEFINICIJE

Adolescencija je period života za koji postoji onoliko definicija koliko je i autora koji se njome bave; ipak, najčešće se određuje kao **prelazni period između detinjstva i odraslog doba, period u kome dolazi do intenzivnog rasta i sazrevanja, fizičkog i psihičkog.**

Adolescencija, kao period, **nije univerzalna već je kulturom uslovljen fenomen društva.** Istraživanja Margaret Mead i Stanley Hall u različitim društvima pokazuju da je adolescencija konstrukt modernog društva, u kome nije moguće znanja, veštine, stavove i vrednosti za samostalan život usvojiti u kratkom periodu, niti jednostavno suživotom sa starijim pripadnicima društva. Javlja se jasna potreba za tranzicijskim putem ka odraslosti, odnosno periodom adolescencije. Period adolescencije počinje sa pubertetom u 10. ili 11. godini i traje do 24–25, a po nekim novijim kriterijumima i do 30. godine života, i predstavlja složenu međuigru bioloških, psiholoških i socioloških činilaca. Raspon od 15 godina, koliko traje, nosi u sebi velike varijacije te je podeljen na tri potperioda:

- 10–14. godine, rana adolescencija;
- 15–19. godine, srednja adolescencija;
- 20–24. godine, kasna adolescencija.

Početak adolescencije karakteriše se erupcijom seksualnih interesovanja i pojavom sekundarnih seksualnih karakteristika. Osnovni psihološki problem je problem prilagođavanja na nove potrebe i novi telesni izgled. Period prave adolescencije donosi čitav korpus različitih psiholoških problema. Ispunjen je razvojnim promenama, promenama na planu interesovanja, na planu psihičkih potreba, u odnosu sa roditeljima i vršnjacima.

Adolescent od sebe očekuje mnogo, okolina od njega očekuje mnogo. I tako, često preko noći zbunjeni i bojažljivi adolescent treba da izraste u veštu i umešnu osobu.

## RAZVOJNI ZADACI

**Lista razvojnih zadataka**, koju je dala *Svetska zdravstvena organizacija* (WHO), odražava kompleksnost o kojoj smo upravo govorili. Dakle, pred jednim adolescentom nalaze se sledeći zadaci:

- adaptacija na fiziološke i anatomske promene koje nastaju u pubertetu i integracija zrele seksualnosti u lični model ponašanja;
- progresivna rezolucija ranijih formi emocionalnih privrženosti roditeljima i porodici, i razvoj kroz odnose sa vršnjacima uz povećanu sposobnost za stvaranje intimnih interpersonalnih odnosa;
- uspostavljanje ličnog identiteta, u koji se ugrađuju seksualni identitet i odgovarajuće društvene uloge;
- korišćenje obogaćene intelektualne kompetencije;
- razvoj sposobnosti za profesionalne aktivnosti i provođenje slobodnog vremena, sa postepenim opredeljivanjem za one koje su od koristi i pojedincu i zajednici.

## IDENTITET

**Glavni psihosocijalni zadatak adolescenta je formiranje čvrstog ličnog identiteta.** To je proces koji počinje u detinjstvu i nastavlja se do duboko u zrelo doba, ali najveći intenzitet ima u doba adolescencije. Identitet možemo odrediti kao samo jezgro ličnosti koje omogućava osobi da doživi sebe kao posebnu i nezavisnu ličnost, svesnu sebe u kontinuitetu. Formiranje identiteta ima dvostruku funkciju, psihološku i socijalnu.

Prvo, neophodno je organizovati i razumeti vlastito iskustvo o sebi i svoj odnos prema okolini. Drugo, to je društveni proces u kome se osoba identifikuje kao član određenih grupa, određene društvene orijentacije i uloga.

Najjednostavnije rečeno, formiranje identiteta je proces nalaženja odgovora na pitanje «**ko sam**», «**gde pripadam**», «**gde želim da stignem**», «**šta želim da postignem**», «**kakav želim da postanem**». Identitet je formiran kada osoba doživljava sebe kao potpuno izdvojenu individuu od ostalih, različitu, sa specifičnim, jedinstvenim sklopom potreba, motiva, sistema vrednosti, stila ponašanja. Od faktora koji utiču na ovaj proces izdvajamo porodične odnose – topao, blizak odnos adolescenta sa oba roditelja, povoljna klima u porodici, dobra komunikacija između roditelja i deteta – mogu značajno olakšati formiranje identiteta.

#### SOCIJALNI ODNOSI

Sledeći važan zadatak adolescenta je **razvoj socijalnih odnosa**. Menjaju se odnosi u porodici,

kontakti sa vršnjacima postaju brojniji i dobijaju značaj koji pre toga nisu imali, pa i društvena sredina pred adolescenta postavlja niz novih zahteva i očekivanja.

Nasuprot starim tvrdnjama o «jazu među generacijama» mladih i njihovih roditelja, o «različitom jeziku» kojim komuniciraju, novija istraživanja pokazuju da su **porodični odnosi** i u adolescenciji bitni i čvrsti, i da velikih razmimoilaženja između dve generacije nema. Roditelji zadržavaju bitnu ulogu u razvoju adolescenata, mladi su im i dalje privrženi, imaju poverenja u njih, najčešće sa njima razgovaraju o svojim problemima i preokupacijama, njima se obraćaju za savet u pogledu važnijih životnih odluka. Bilo kao model za identifikaciju, ili kao emotivna podrška, roditelji zadržavaju primarnu ulogu u razvoju svoje dece. Međutim, sam kvalitet odnosa se menja. Dolazi do promene u interakciji roditelja i deteta koju inicira sam adolescent unoseći svoja iskustva, stečena u kontaktu sa vršnjacima, u odnose sa roditeljima. Odnos postaje sve više odnos dvoje skoro jednakih, česti su dogovori, prigovori, traži se način da se stavovi i mišljenja usaglase i da se dođe do prihvatljivih

rešenja. Ne samo da roditelj menja, socijalizuje dete, već i ono utiče, transformiše odnose sa roditeljima i određuje uslove svog razvoja.

**Vršnjaci.** Za adolescenta vršnjaci su izvor osećaja pripadnosti, bliskosti, razumevanja, te nepresušni izvor informacija o svetu van porodice. Vršnjačka grupa je zajednica u kojoj se uče norme ponašanja i društveni standardi.

Prema nekim američkim autorima (John W. Santrock, Gottman&Parker) postoji šest osnovnih funkcija adolescentnih prijateljstava: **partnerstvo** – prijatelj je neko ko nam je blizak, poznat i sa kim se provodi vreme u zajedničkim aktivnostima; **stimulacija** – prijatelji pružaju jedni drugima interesantne informacije, uzbuđenja i zabavu; **podrška** – prijatelji poklanjaju jedni drugima vreme, svoje vrednosti i pomoć; **podrška Ega** – podrška, ohrabrenje, stalna povratna informacija; **socijalno poređenje** – prijatelji pružaju adolescentu informacije o tome gde se nalazi u odnosu na vršnjačku grupu i da li je to što radi dobro ili loše; **osećaj intimnosti** – topao, blizak odnos poverenja između prijatelja doprinosi otvaranju individue i njenom rastu. Prema

nekim drugim autorima (Sullivan, 1953) najveći je značaj intimnosti i bliskosti u prijateljskim vezama, naročito u ranoj adolescenciji. On tvrdi da svi ljudi imaju određen broj bazičnih socijalnih potreba, npr. potrebu za bliskošću, potrebu za prihvaćenošću u društvu, potrebu za partnerskim odnosom, za intimnošću, seksualnim odnosom itd., i, kako on kaže, od zadovoljavanja ovih potreba zavisi naše emotivno funkcionisanje. Ukoliko neka od ovih potreba nije zadovoljena, mi patimo. Kroz razvoj deteta, prijateljske veze postaju postepeno sve značajnije za zadovoljavanje socijalnih potreba. Njihov značaj dostiže maksimum upravo u periodu adolescencije, kad njihovo zadovoljavanje postaje presudno za dalje normalno funkcionisanje. Bliske veze sa vršnjacima doprinose izgrađivanju identiteta adolescenta, njegovog samopoštovanja i osećaja lične vrednosti. Jednom razvijena, ova osećanja održavaju se, u izvesnoj meri, kroz ceo život. Ukoliko adolescent ne uspe da razvije bliske prijateljske veze, razvija snažan osećaj usamljenosti i niže vrednosti.

Ako su dobri odnosi sa vršnjacima neophodni za normalan socijalni razvoj, nameće nam se pitanje,



da li je uticaj vršnjaka uvek pozitivan? Šta je sa slučajevima kada je loše društvo uticalo na nekog da krene pogrešnim putem? Da li je to zaista tako ili je u pitanju samo odbijanje nas odraslih da prihvatimo sopstvenu odgovornost?

Odgovor nam daju Coleman & Hendry u knjizi «The Nature of Adolescence», gde daju pregled istraživanja o uticaju vršnjaka ili «vršnjačkom pritisku». Njihovi rezultati govore da je pritisak vršnjaka, posebno u ranoj adolescenciji, više usmeren na prihvatanje pozitivnih ponašanja nego na negativna ponašanja. **I kad se desi da adolescenti počnu da puše, piju i sl., to je češće prihvatanje vrednosti odraslih nego konformiranje vršnjačkom pritisku.** Od toga kakvu vršnjačku grupu bira adolescent, zavisi i da li će njihov uticaj biti usmeren na pozitivna ili na rizična ponašanja. Onda nam se postavlja sledeće pitanje – da li je pritisak vršnjačke grupe sam po sebi dovoljan za prihvatanje antisocijalnog ponašanja ili, možda, pojedini adolescenti, sa predispozicijom ka antisocijalnom ponašanju, biraju grupu vršnjaka u kojoj će biti zadovoljena i takva njihova potreba?

***Bilo kako bilo, ne možemo opovrgnuti važnost i značaj adolescentne faze u razvoju zdrave, kompetentne mlade osobe. Koliko će taj razvoj biti kvalitetan a ne osiromašen, potpun a ne delimičan, obogaćujući a ne osakaćujući, zavisi od nas kao različitih segmenata društvenog života lokalne zajednice. Da li smo spremni da se bavimo adolescentima i njihovim pravima i potrebama? Da li smo spremni da izademo u susret njihovim interesovanjima? Da li smo spremni da pomazemo proces njihovog učenja i razvoja? Da li smo spremni da ulažemo u njih, ne kao u našu budućnost već kao u našu sadašnjost? Ostaje na svakome od nas da razmisli i da odgovori za sebe...***

***Prilagođeno iz rada «Vršnjačka edukacija u preventivnim programima».***

**Literatura:**

Coleman J.C., Hendry L.B., The Nature of Adolescence, Routledge, London 1999,

Hrabra nova generacija, Mladi u Saveznoj Republici Jugoslaviji - Činjenice i preporuke, Unicef, Beograd, 2002.,

Joksimović S., Mladi u društvu vršnjaka, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, 1988.,

Kapor- Stanulović N., Na putu ka odraslosti, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1988.,

Santrick J.W., Adolescence, University of Texas at Dallas, McGraw Hill, Dallas, 1997.

**CENTAR ZA OMLADINSKI RAD**

**(vojvodina@forumsyd.org)** jeste nevladina organizacija koja je aktivna na prostorima Vojvodine od 2001. godine u oblasti planiranog, sveobuhvatnog, sistemskog i profesionalnog rada sa mladima u cilju razvoja zajednice. Svoje programe realizuje u Subotici, Novom Sadu i Kikindi, a pojedine aktivnosti u Bačkoj Palanci, Srbobranu i Bačkoj Topoli.

Misija Centra za omladinski rad je razvoj, sprovođenje i promovisanje omladinskog rada i politike za mlade sa ciljem poboljšanja položaja mladih u društvu. Ovo ostvarujemo kroz edukativne programe usmerene na lični i socijalni razvoj mladih, kao i kroz njihovo aktivno učešće u zajednici.

Jedan od strateških pravaca razvoja organizacije jeste i prepoznavanje, priznavanje i razvoj obrazovnih programa, što podrazumeva:

- sprovođenje i razvoj programa osnovnih studija za obrazovanje omladinskih radnika/ca „Razvojni rad sa mladima u zajednici“;
- promovisanje, prepoznavanje i priznavanje profesije omladinski radnik/ca;
- sprovođenje i razvoj neformalno obrazovnih programa sa osnovnim ciljem ličnog i socijalnog razvoja mladih;
- saradnja sa obrazovnim institucijama u zemlji i inostranstvu.

**O AUTORU:**

**Tamara Borovića** je diplomirana pedagoškinja i omladinska radnica, zaposlena pri Centru za omladinski rad u Novom Sadu na programima pružanja podrške omladinskim inicijativama širom Vojvodine. Bavi se zdravljem mladih, vršnjačkim obrazovanjem u oblasti zdravlja, neformalnim obrazovanjem i omladinskim radom.

# POTREBE I PROBLEMI MLADIH U SRBIJI – IZ DVE PERSPEKTIVE

**MILICA NIKOLETIĆ,**

**ONO – OMLADINSKA NEVLADINA ORGANIZACIJA, NOVI SAD**



**ŠTA KAŽU BROJKE?**

Analiza godišnjeg izveštaja Gradskog zavoda za javno zdravlje pokazuje da je prosečna starost registrovanih narkomana u 2006. godini bila 25,6 godina. Sudeći po strukturi registrovanih narkomana, uočava se kretanje ka mlađem uzrastu. Prema nezvaničnim podacima Centra za planiranje porodice pri Institutu za zdravstvenu zaštitu majke i deteta, najčešće korišćeno “kontraceptivno sredstvo” je prekinuti snošaj, a kao posledica toga je više od 200.000 abortusa godišnje i epidemija

virusnih polnih infekcija među mladima. Reforma obrazovnog sistema nastalog još u periodu socijalizma, i pored nekoliko pokušaja, još uvek nije uhvatila maha. Prema rezultatima istraživanja sprovedenog prilikom kreiranja Akcionog plana politike za mlade u Vojvodini, došlo se do zaključka da obrazovni sistem u Vojvodini ne pruža dovoljno prostora za napredak i razvoj ličnosti učenika, ne usmerava mlade i ne nudi mogućnosti za razvoj interesovanja. Svaki deseti novosadski srednjoškolac učestvovao je u tuči, a svaki dvadeseti je naoružan hladnim oružjem: bokserom, britvom ili skakav-



cem, rezultati su ankete Pokrajinskog sekretarijata za demografiju, porodicu i društvenu brigu o deci sprovedene u novosadskim srednjim školama.

Kao jedan od zaključaka sa skupa Nacionalnih službi za zapošljavanje zemalja bivše Jugoslavije izneti su podaci da nezaposlenost mladih u Srbiji doseže cifru od 49 odsto. Preko 55 odsto mladih u Srbiji čeka na zaposlenje preko dve godine, dok 70 odsto mladih nikada nije imalo zaposlenje.

Problemi mladih su toliko brojni i zapanjujući, da, sudeći prema statistici, mladi spadaju u jednu od najugroženijih grupa stanovništva u Srbiji. Slobodno se može reći da su mladi marginalizovani i zanemareni. Svakako da statistički podaci, zaključci sa skupova ili mišljenja stručnjaka imaju veliku ulogu u tome da se problemi mladih reše, ali, sa druge strane, glas mladih čiji se problemi rešavaju – slabo se čuje. Malo je istraživanja gde se mladi direktno

pitaju koji su njihovi problemi, koja oni rešenja predlažu i šta im je uopšte važno.

Pre samo godinu dana Srbija je bila jedna od retkih zemalja u Evropi u kojoj ne postoji nacionalna omladinska politika, kao ni Ministarstvo za omladinu. Danas sa ponosom možemo reći da je, nakon otvaranja Ministarstva za mlade i sport, konačno otpočeo proces istraživanja na osnovu kog će se graditi nacionalna startegija za mlade. Po prvi put u istoriji naše zemlje vlast je zainteresovana da čuje sa kakvim se problemima mladi suočavaju i koji su njihovi predlozi kako bi se ti problemi rešili. Trenutno se širom Srbije održavaju okrugli stolovi na ovu temu.

#### ŠTA KAŽU MLADI?

U ovom delu teksta pokušaću da prenesem mišljenja mladih koje sam čula vodeći nekoliko spo-

menutih okruglih stolova, oslanjajući se, takođe, i na iskustvo u dosadašnjem radu sa mladima kako u formalnom tako i u neformalnom obrazovanju.

**Kao najveći problem sa kojim se mladi danas suočavaju, bez obzira na to u kojoj se opštini školovali, koji su razred, kakvi su im roditelji i koje su nacionalnosti, jeste problem obrazovanja.** Mladi mnogo vremena svog života provode u školi, škola jeste najčešća tema njihovih razgovora, međutim, ona ih, kako vole da kažu, „neviđeno smara“. Najviše se žale na dosadno gradivo prepuno detalja i činjenica koje brzo zaboravljaju jer ni malo od tog znanja ne primenjuju u praksi. **Međutim, njima nije toliko važno šta uče, koliko im je važan način na koji znanje nastavnici prenose i kakav odnos sa njima uspostavljaju.** Žale se na usmerenost škole ka kažnjavanju dok nagrade često izostaju, što bitno utiče na njihovu motivaciju za učenjem. Po njihovim rečima, ne

postoji sredina – mladi nastavnici su nedovoljno pripremljeni i preblagi prema učenicima, dok su stariji već izmoreni od rada sa mladima te ih često ponižavaju, demotiviraju i kažnjavaju. Sa druge strane, postoji neformalno obrazovanje, koje neki od njih koriste da bi nadomestili nedostatke formalnog, ali su generalno veoma slabo informisani o ovakvim mogućnostima. U istraživanju koje sam sprovedila prošle godine putem metode fokus grupa, grupa aktivnih mladih žalila se na nedovoljnu organizovanost u nevladinom sektoru kao i na slabu podršku roditelja i formalnih institucija u njihovom aktivizmu. Druga grupa mladih, koja nije bila aktivna, snažno je ukazivala na problem slabe informisanosti mladih.

U akcionom istraživanju koje je sprovela grupa „Hajde da...“ 2004. godine ispitivani su mladi iz tri opštine. U ovom istraživanju mladi su ukazali na potrebu da se više pitaju za mišljenje i potrebu





da budu uključeni u društveni život kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou. **Generalno, mladima nedostaje razumevanja od strane društva i «sveta odraslih», naročito u oblasti stvaralaštva i podrške njihovim kreativnim idejama (podrške mladim bendovima, glumcima i sl.).** Ovaj kreativan deo svog života mladi vide kao prostor za samoostvarenje, a izostanak podrške (razumevanja i finasija) jako ih frustrira. Mladima je potrebno vreme za zabavu, sport i druženje, a često nemaju kvalitetnih mesta i terena gde bi mogli ovu potrebu da zadovolje, posebno mladi u manjim mestima, gde se u sportske terene i klubove za mlade skoro uopšte ne ulaže. Ova potreba implicira i želju za putovanjem i druženjem sa mladima iz drugih zemalja, za šta retko kada imaju mogućnosti ili prilike. Problemi narkomanije, brige o zdravlju nisu među najvažnijim problemima koje navode, ali su relativni od sredine do sredine.

Ukoliko bismo uzeli sve do sada rečeno, postoje razlike u viđenju problema mladih. Imam utisak da odrasli mlade više vide iz ugla statistike i crnih hronika, dok mladi uzrok svojih problema vide u tome što se nikada ne pitaju za mišljenje.

Nadam se da će putem pomenutog istraživanja koje sprovodi Ministarstvo za omladinu i sport mladi konačno biti pitani za mišljenje jer i te kako imaju šta da kažu!

## ONO – OMLADINSKA NEVLADINA ORGANIZACIJA

jeste nevladina, nezavisna, neprofitna organizacija, osnovana 2005. godine, sa ciljem da realizuje aktivnosti za mlade i unapredi kvalitet omladinskog rada. Misija ONO organizacije jeste unapređenje omladinskog rada i realizacija aktivnosti za mlade koje će biti odgovor na njihove potrebe. Aktivnosti ONO organizacije:

- sprovodi istraživanja potreba mladih;
- realizuje razne aktivnosti za mlade ljude i sa njima kao odgovor na izražene potrebe;
- organizuje stručne skupove, savetovanja, seminare, treninge i druge oblike stručnog obrazovanja nosilaca omladinskog rada;
- saraduje sa univerzitetima, stručnim udruženjima i drugim organizacijama u zemlji i inostranstvu koje se direktno ili indirektno bave omladinskim radom;
- prikuplja i obrađuje naučnu i stručnu literaturu u oblasti omladinskog rada.

Više o ONO organizaciji i o mogućnostima za učešće u projektima možete saznati putem imejla [onoorganizacija@gmail.com](mailto:onoorganizacija@gmail.com) ili videti na [www.ono.org.yu](http://www.ono.org.yu)

## O AUTORU:

**Milica Nikoletić**, diplomirani pedagog i omladinski radnik, aktivna je u NVO sektoru osam godina kao koordinator projekata, facilitator i trener. Ima višegodišnje iskustvo u radu sa mladima (formalno i neformalno), kao i sa specifičnim grupama mladih; aktivno se bavi razvojem lokalnih akcionih planova za mlade; vodila je okrugle stolove u procesu izrade Nacionalne strategije za mlade; učestvovala u organizaciji dva internacionalna umetnička festivala; ljubitelj je svih vidova umetnosti i kreativnog izražavanja.

# KORIŠĆENJE SLOBODNOG VREMENA MLADIH U VOJVODINI

*Tekst koji sledi izvod je iz istraživanja koje je sproveo Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu u saradnji sa Centrom za primenjenu psihologiju, Odsekom za psihologiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Pokrajinskim sekretarijatom za obrazovanje i kulturu i osnovnim, srednjim i višim školama i fakultetima u AP Vojvodini. Istraživačkim timom je rukovodila doc. dr Marija Zotović. Tekst je objavljen uz saglasnost Pokrajinskog sekretarijata za sport i omladinu.*



Istraživanje je sprovedeno tokom 2006-07. godine. U istraživanje su bile uključene 72 osnovne škole sa teritorije AP Vojvodine, 22 srednje škole i 12 fakulteta i viših škola. Približan broj ispitanih učenika osnovnih škola bio je 3.600, srednjih škola 2.500 i studenata 1.200. Slično istraživanje je sprovedeno i u periodu od januara do marta 2005. godine, tako da je ovom Informacijom izvršena i komparacija istraživanja o korišćenju slobodnog vremena mladih u AP Vojvodini u odnosu na taj period.

**Samostalnost u ponašanju i odlučivanju mladih povećava se počevši od rane adolescencije. Kada su u pitanju uticaji iz spoljašnje sredine, pored porodice, značajnu ulogu zauzima vršnjačka grupa, koja postaje važan faktor socijalizacije. Samostalnost mladih posebno dolazi do izražaja u provođenju slobodnog vremena, koje mladi osmišljavaju u skladu sa svojim afinitetima i mogućnostima.**





CILJEVI SADRŽANI  
U INFORMACIJI POSTIGNUTI  
ISTRAŽIVANJEM

- Dobijanje podataka o osnovnim sociodemografskim karakteristikama porodica adolescenata na teritoriji AP Vojvodine;

- dobijanje podataka o načinima provođenja slobodnog vremena kod mladih: o najučestalijim aktivnostima kojima se popunjava slobodno vreme, mestima i okruženju za provođenje slobodnog vremena, zadovoljstvu kvalitetom slobodnog vremena;

- dobijanje podataka o opštem zadovoljstvu mladih, zadovoljstvu školom, vannastavnim aktivnostima, okruženjem i odnosima u njemu;

- dobijanje podataka o rizičnim ponašanjima karakterističnim za adolescentni uzrast, pre svega pušenju, upotrebi alkohola i droga;

- dobijanje podataka o vrednostima mladih, planovima za budućnost i aktivizmu u oblasti unapređenja provođenja slobodnog vremena;

- dovođenje u vezu sociodemografskih karakteristika, kao što su npr. pol, struktura porodice

i socioekonomski status, sa načinima provođenja slobodnog vremena, zadovoljstvom mladih, vrednostima i rizičnim ponašanjima;

- upoređivanje načina provođenja slobodnog vremena, zadovoljstva, vrednosti i rizičnih ponašanja SREDNJOŠKOLACA sa podacima dobijenim ranijim istraživanjem iz 2005. godine, u okviru koga su ispitivane navedene pojave takođe KOD SREDNJOŠKOLACA .

ZAKONSKI OKVIR

**Konvencija o pravima deteta** (član 31), usvojena na Generalnoj skupštini UN, 20. novembra 1989. godine, govori o tome da dete ima pravo na: igru, odmor, slobodno vreme i učešće u kulturnim i umetničkim aktivnostima.

**Odlukom o Pokrajinskoj upravi** (Sl. glasnik, br. 21/2002), član 32. utvrđeno je da Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu „...obavlja poslove u vezi sa kreativnim korišćenjem slobodnog vremena dece i omladine u Pokrajini; priprema informacije za Izvršno veće i sprovodi odluke o unapređivanju vaspitno-obrazovnog rada sa mladima u slobodnom vremenu; prati i unapređuje rad dečijih i omladinskih asocijacija, udruženja i saveza; podržava kvalitetne i kreativne projekte koji su u vezi sa vannastavnim aktivnostima dece i omladine (kampovi, likovne kolonije, takmičenja); podržava unapređenje rada sa daarovitom decom i omladinom Pokrajine ...”

**Akcioni plan politike za mlade u AP Vojvodini**, usvojen od strane Skupštine AP Vojvodine 05.12.2005. godine, definiše slobodno vreme kao „vreme bez obaveza, odnosno, kada ga sami sebi kreiramo; sport i rekreacija; socijalizacija; putovanja; zabava; čitanje, muzika, filmovi; informisanje, mediji; amatersko stvaralaštvo, aktivizam i volonterizam, neformalno obrazovanje...” Ovim dokumentom (u okviru oblasti – Kultura i slobodno vreme mladih), kao jedna od mera za rešavanje definisanih problema utvrđeno je „pružanje podrške omladinskim inicijativama koje imaju za cilj ispunjavanje slobodnog vremena mladih kvalitetnim i konstruktivnim sadržajima.”

KORIŠĆENJE SLOBODNOG VREMENA  
MLADIH U AP VOJVODINI U OSNOVNIM  
ŠKOLAMA (VII I VIII RAZREDI), U SRED-  
NJIM ŠKOLAMA I NA FAKULTETIMA

• Mladi svoje slobodno vreme najčešće ispunjavaju sadržajima koji su pasivni: gledanjem TV programa, slušanjem muzike, izlaženjem. Kulturne i stvaralačke aktivnosti, kao i učenje stranih jezika, slabo su zastupljeni, mada se njihova učestalost povećava sa uzrastom. Učenje stranih jezika i kreativne, stvaralačke aktivnosti više su bile zastupljene kod učenika 2005. godine, nego 2006/07. godine. Dakle, u ovom vremenskom intervalu primećen je pad interesovanja mladih za učenje stranih jezika, kreativne i stvaralačke aktivnosti. **Intervencije na ovom planu biće usmerene na podsticanje učenika i studenata na aktivnije i kreativnije provođenje slobodnog vremena, čime bi se umanjilo izlaganje sadržajima koji podstiču pasivnost kod mladih.**

• U svim uzrasnim grupama u aktuelnom istraživanju, kao i u onom sprovedenom 2005. godine, veliki procenat mladih (nešto veći u istraživanju iz 2005) zadovoljan je načinima provođenja slobodnog vremena. Procenti zadovoljnih kreću se oko 70%.

**Razlike u zadovoljstvu slobodnim vremenom u vezi sa nekim sociodemografskim karakteristikama postoje na osnovnoškolskom i srednjoškolskom uzrastu, dok kod studenata one nisu značajne. Studentska populacija je homogenija, i ta pojava je registrovana u više domena.**

• Među učenicima je više od polovine onih koji su zadovoljni mogućnostima za provođenje slobodnog vremena u okviru škola. U 2006/07. godini veće je zadovoljstvo dodatnim aktivnostima u školi nego što je to bio slučaj 2005. godine. Kod studenata je zadovoljstvo ovim mogućnostima prisutno kod 1/3 ispitanika. Kod svih ispitivanih uzrasnih grupa **registrovana je želja za uvođenjem dodatnih sportskih sadržaja u školama, odnosno na fakultetima.**

• Oko polovine ispitanika mlađeg uzrasta bavi se sportom, dok je kod studenata to slučaj sa 1/3 mladih.

Veći procenat muških ispitanika se u svim uzrasnim kategorijama bavi sportom, **pa je popularizacija sporta naročito potrebna kod devojaka.**

- Izlazi se najčešće vikendom, u sve tri ispitivane uzrasne grupe. Svakodnevni izlasci su retki.

- Veliki procenat ispitanika putuje, koristi kompjuter i internet. Navedene aktivnosti su nešto učestalije kod ispitanika iz grada, mada se ove razlike gube kod studenata.

elnom istraživanju registrovana je veća učestalost rizičnih ponašanja: pušenja, upotrebe alkohola i marihuane.

**Preventivne programe trebalo bi usmeriti pre svega na suzbijanje pojave alkoholizma, kao i drugih bolesti zavisnosti, već u osnovnoj školi.**

**Takođe, neophodno je javno promovisati zakon o zabrani prodaje cigareta maloletnim licima, i podržavati kampanje o štetnosti alkohola i psihoaktivnih supstanci, kao i one koje popularišu zdrave stilove života..**

**• Dosta je veliki broj mladih koji nisu zadovoljni obimom i načinima na koje nadležne organizacije vode brigu o problemima mladih.** Procenat ispitanika koji veruju da njihovo angažovanje može uticati na kulturne i sportske sadržaje sa uzrastom se povećava, što ukazuje na povećanje proaktivne orijentacije u odnosu na sopstveno okruženje i svoje slobodno vreme. U aktuelnom istraživanju, u poređenju sa ranijim istraživanjem iz 2005. godine, registrovano je da mnogo veći broj ispitanika veruje da bi svojim angažovanjem

teritoriji AP Vojvodine. Ako se uporede zaključci fokus grupa iz 2005. godine i zaključci navedene Informacije, jasno je da u vremenskom intervalu od 2005. godine do 2007. godine u smislu poboljšanja stanja i opremljenosti omladinskih domova nije učinjen pomak. Pri tome, treba uzeti u obzir činjenicu da Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu nije imao nadležnost da usmerava sredstva u sanacije i rekonstrukcije omladinskih domova, domova kulture i sličnih objekata u kojima se odvijaju programi za mlade.



- Najveći broj ispitanika potiče iz potpunih porodica.

- Veliki broj ispitanika relativno često provodi vreme u krugu porodice. Porodica, dakle, i u adolescenciji ostaje značajan agens socijalizacije, izvor socijalne podrške i okruženje za provođenje slobodnog vremena.

- **Dominantna vrednost kod ispitanika je porodica, negovanje harmoničnih odnosa, ljubavi i podrške, na svim ispitivanim uzrastima.** Ovakav rezultat još jednom potvrđuje napred iznetu konstataciju o značaju porodice.

- Kada su u pitanju rizična ponašanja, pušenje je najučestalija pojava među srednjoškolicima. Registrovan je veliki problem u vezi sa **konzumiranjem alkohola**, zato što je veoma zastupljeno kod svih uzrasta. Zloupotreba marihuane i drugih psihoaktivnih supstanci prisutna je među omladinskom populacijom; sa porastom uzrasta konzumiranje marihuane je češće, kao i porast broja pušača. U poređenju sa istraživanjem iz 2005. godine, u aktu-

- Velika većina ispitanika nije bila izložena nasilju i oseća se bezbedno u svom okruženju. Ovi podaci nisu sasvim precizni, jer se nasilje i bezbednost mogu definisati na razne načine, pa ne možemo biti sigurni šta su naši ispitanici imali na umu kada su odgovarali. U tom smislu, u narednim istraživanjima ćemo eksplicitnije postaviti pitanja o različitim oblicima nasilja, kako bi se dobili precizniji podaci.

Ipak, procenat onih koji se ne osećaju bezbednim nije zanemarljiv, **pa bi imalo smisla uvođenje određenih mera kojima bi se povećao doživljaj bezbednosti kod učenika i studenata.**

- Većina mladih je zadovoljna sopstvenim životom. Zadovoljstvo je veće kod učenika nego kod učenica, dok na studentskom uzrastu polne razlike ne postoje. Približno polovina ispitanika svih uzrasnih kategorija se ponekad oseća usamljeno, dok je mali broj onih koji su često usamljeni.

**Najveći broj ispitanih učenika i studenata može da razgovara o svojim problemima ili sa članovima porodice ili sa prijateljima.**

mogao da doprinese bogaćenju kulturnih i sportskih sadržaja u svom okruženju, pa time i poboljšanju ukupnog kvaliteta života zajednice (58% naspram 37%).

Ovaj zanimljivi rezultat ukazuje na to da to da **se u tranziciji i demokratizaciji društva povećava verovanje u mogućnost uticaja na sopstveno okruženje, što je preduslov za proaktivnu orijentaciju i povećan aktivizam kod mladih i još jedan pokazatelj našem Sekretarijatu da nastavi da se bavi i neguje projekte koje potenciraju i realizuju mladi.**

U okviru istraživanja 2005. godine bile su formirane fokus grupe (u Subotici, Bajmoku, Somboru, Bačkom Monoštru, Inđiji, Kikindi, selima opštine Kikinda i u Slankamenu). Tada je ustanovljeno da mladi nemaju odgovarajuća mesta za druženje i realizaciju odgovarajućih sadržaja u okviru korišćenje svog slobodnog vremena. Ovaj problem je pogotovo postojao kod mladih u selima. Ove godine Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu izradio je Informaciju o stanju omladinskih domova, domova kulture i sličnih objekata na

## ZAKLJUČAK

Na osnovu navedenih rezultata istraživanja, možemo da zaključimo da su nepostojanje sveobuhvatne i systemske organizacije slobodnog vremena mladih, nedovoljna saradnja institucija u domenu obrazovanja, zdravlja, kulture i sporta, kao i nepostojanje svesti o značaju neformalnog obrazovanja i omladinskog aktivizma – rezultovali suženim izborom mogućnosti za kreativno korišćenje slobodnog vremena i povećanjem stepena različitih oblika rizičnog ponašanja.

U nedostatku kreativnih kulturnih i sportskih sadržaja, kao i usled nedovoljnih finansijskih sredstava, slobodno vreme mladi uglavnom provode u gledanju televizijskog programa ili boravkom u kaficima. Po njihovom mišljenju, nadležne institucije nemaju programe koji odgovaraju njihovim potrebama, pa je neophodno uvesti dodatne sadržaje: kulturne, obrazovne i sportske aktivnosti. S tim u vezi, primetno je da se ženski deo populacije manje bavi sportom i stoga je javna promocija i popularizacija sporta naročito potrebna kod devojaka.

Intervencije na ovom planu treba da budu usmerene na podsticanje učenika i studenata na aktivnije i kreativnije provođenje slobodnog vremena, kroz neformalno obrazovanje i podržavanjem omladinskih projekata i inicijativa.

Prvo mesto u hijerarhiji vrednosti mladih zauzima porodica, negovanje harmoničnih odnosa, ljubavi i podrške, na svim ispitivanim uzrastima. To nam govori da porodica u adolescenciji predstavlja značajan agens socijalizacije, izvor socijalne podrške i okruženje za provođenje slobodnog vremena.

Najveći problem mladih je nepostojanje svesti o značaju zdravih stilova života. Već u osnovnoškolskom uzrastu mladi počinju da konzumiraju alkohol i cigarete, a sa porastom uzrasta češće je konzumiranje marihuane. Takođe, edukacije u vezi sa prevencijom bolesti zavisnosti i seksualno prenosivih bolesti nisu obavezne u školama i samim tim nisu zastupljene u onom obimu koji je mladima neophodan. Stoga je od velike važnosti usmeriti programe za primarnu prevenciju bolesti zavisnosti već u osnovnoj školi. Takođe, neophodno je stalno promovisati zakon o zabrani prodaje cigareta maloletnim licima, i podržavati kampanje o štetnosti pušenja, konzumiranja alkohola i psihoaktivnih supstanci, kao i one koje popularišu zdrave stilove života.

Kada je reč o problematici mentalnog zdravlja, primetno je da mladi nemaju poverenje u nadležne institucije (savetovališta za mlade, medicinske institucije, pedagoške i psihološke službe i sl.), već pomoć za rešavanje svojih problema traže od prijatelja ili članova porodice. Stoga je neophodno povećati broj savetovališta za mlade, koja postoje samo u većim gradovima i nisu dovoljno promovisana kod mladih.

Takođe, s obzirom na to da se određeni broj mladih ne oseća bezbedno u svojoj sredini, potrebno je definisati određene mere kojima bi se osigurala bezbednost učenika i studenata, kroz saradnju škola i fakulteta sa organima bezbednosti.

U poređenju sa ranijim istraživanjem iz 2005. godine, registrovano je da mnogo veći broj ispitanika veruje da bi svojim angažovanjem mogao da do-

prinese bogaćenju kulturnih i sportskih sadržaja u svom okruženju, i poboljšanju ukupnog kvaliteta života zajednice (58% naspram 37%). Ovaj rezultat ukazuje da u tranziciji i demokratizaciji društva mladi stižu svest o značaju sopstvene uloge u društvu, što je preduslov za proaktivnu orijentaciju i povećan aktivizam kod mladih. Akcioni plan politike za mlade u AP Vojvodini doprineo je afirmaciji omladinskog aktivizma, jer je omogućio realizaciju projekata i aktivnosti čiji je cilj bio fokusiranje na potrebe i probleme mladih, rad na poboljšanju njihovog položaja, kao i podsticanje njihovog aktivnog učešća u društvu.

S obzirom na to da su rezultati ovog istraživanja od velikog značaja za analizu društvenog realiteta mladih u AP Vojvodini, Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu javno će prezentovati rezultate istraživanja, publikovanjem brošure.

Informacija o provođenju slobodnog vremena mladih u Vojvodini se može preuzeti sa sajta: <http://www.sio.vojvodina.sr.gov.yu/Mladi/Documenti.htm>.

Ukrštanje dobijenih podataka sa iskazanim potrebama mladih, rezultiraće definisanjem koraka za unapređenje vaspitnog, obrazovnog i kulturnog rada sa omladinom, što je ujedno i osnovni cilj Akcionog plana politike za mlade u AP Vojvodini.

Jedan od zaključaka koje je Izvršno veće AP Vojvodine donelo na osnovu Informacije o korišćenju slobodnog vremena mladih u AP Vojvodini jeste da Pokrajinski sekretarijat za sport i omladinu i Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje i kulturu i dalje usmeravaju sredstva iz budžeta omladinskim i studentskim organizacijama, organima lokalne samouprave i vaspitno-obrazovnim ustanovama za omladinske projekte, u cilju poboljšanja sadržaja slobodnog vremena mladih u AP Vojvodini.

INTERVJU

# RAZGOVARAMO SA LJILJANOM ARAĐANSKI- RAJKOV ŠKOLSKIM PSIHOLOGOM IZ GIMNAZIJE „SVETOZAR MARKOVIĆ” IZ NOVOG SADA.

Uglavnom se školski psiholog posmatra kao servis učenicima. Ko se sve može obratiti školskom psihologu?

Školskom psihologu se mogu obratiti roditelj učenika, odeljenski starešina ili sam učenik/ca. Roditelji i odeljenske starešine se najčešće obraćaju psihologu kada primete da se dete ponaša drugačije nego što se ponašalo do tada. Kao rezultat toga mogu se javiti slabije ocene, promene interesovanja, promene u socijalnom životu mlade osobe. Sami učenici se najčešće javljaju kada imaju konkretan problem – nemogućnost da ispune školske obaveze, kada imaju problem u odnosu sa nekim iz svoje okoline. Razlika između ova dva obraćanja je u tome da li je učenik sam primetio da ima problem ili je to primetio neko iz njegove okoline. Ima slučajeva i da se učenik/ca jave jer su zabrinuti za prijatelja.

U čemu se sastoji posao školskog psihologa?

U segmentu rada sa učenicima posao školskog psihologa je da uveća razumevanje problema kolega i roditelja koji prate odrastanje i adolescenciju, kao i da pomogne učenicima da sagledaju i druge aspekte svojih odnosa prema obavezama, kako kod kuće tako i u školi. Cilj ovog rada je rešavanje postojećih problema, kao i prevencija nastanka budućih.

Koje probleme, kao školski psiholog, primećujete kao najčešće sa kojima se mladi srednjoškolskog uzrasta sreću?

Najčešći problemi mladih su prilagođavanje na novu sredinu (u prvom razredu), iznalaženje načina da se ispune obaveze prema gradivu, ispunjavanje očekivanja koja postavljaju porodica i vršnjaci. Za



učenike četvrtog razreda karakteristična je nedoumica oko nastavka školovanja.

Srednjoškolci često ističu probleme u komunikaciji sa nastavnicima, o tome da ih oni ne razumeju. Kakvo je vaše iskustvo u ovome?

Rekla bih da problemi u komunikaciji uopšte nastaju kada se striktno držimo samo svog ugla posmatranja. Nedostatak fleksibilnosti je, smatram, najčešća greška uopšte, pa tako i u školi.

U poslednje vreme se mnogo priča o porastu nasilja kod mladih. U kojoj meri je u školi prisutno vršnjačko nasilje i na koji način škola može da prevenira ovu pojavu?

Smatram da živimo u društvu koje promovise nasilje, kako fizičko tako i psihičko. Smatram takođe da su mladi nalik odrazu društva u uveličavajućem ogledalu. Ovim sam samo htela da premetim težište pitanja, jer ovako postavljeno pitanje može nekome značiti i da su mladi 'u poslednje vreme' agresivniji nego što su nekad bili. Nasilje, odnosno agresivnost, nešto je sa čime se rađamo. Da nemamo tu potrebnu dozu agresivnosti, ne bismo preživeli kao vrsta. Ne mislim da je svaki oblik agresivnosti nepoželjan. Međutim, kao i mnoge druge osobine, neophodno je da delujemo na mlade da nauče da je kanališu i kontrolišu. Zaposleni u školama mogu da deluju na mlade na nekoliko načina po pitanju agresivnosti: mogu da deluju ličnim primerom – što smatram i da je najvažnije – mladima je važnije kako se odrasli ponaša, nego šta kaže; zatim tu su obavezna reagovala u nasilnim situacijama. Smatram da mi, zaposleni u školama, ne smemo sebi da dozvolimo luksuz da ne vidimo i ne čujemo ako među mladima postoji takav odnos u kojoj jedna strana vrši, a druga trpi nasilje.

U kojoj meri je važno da se u školi neguju i vannastavni sadržaji?

Vannastavne i vanškolske aktivnosti jako su važan aspekt školovanja. Škola u kojoj se odvijaju samo časovi beživotna je i monotona. U našoj školi postoje brojne sekcije (sportske: plivanje, odbojka, atletika, košarka, fudbal, stoni tenis; novinarska;

dramske na srpskom i francuskom; psihološka; istorijsko-geografska, hor). Pored sekcija, često učestvujemo na takmičenjima, imamo nekoliko velikih manifestacija tokom godine, putujemo u posete školama sa kojima saradujemo, učestvovali smo u ovogodišnjem Sajmu obrazovanja. Smatram da se na časovima stvara jedna vrsta odnosa između profesora i učenika. Ta vrsta odnosa je neophodna da bi se učenicima prenelo znanje iz predmeta i da bi se usvojeno znanje proverilo. Međutim, na časovima često nema dovoljno vremena da bi se profesor mogao posvetiti svakom učeniku, te se gubi mogućnost da se učenik bolje upozna. Sve ovo je moguće postići na van-nastavnim i vanškolskim aktivnostima, koje utiču na povećano razumevanje i kvalitetniju saradnju između učenika i profesora.

# VRŠNJAČKA EDUKACIJA U PREVENTIVNIM PROGRAMIMA

BOŽANA MIŠČEVIĆ, MILICA MIĆEVIĆ, DANIJELA VASIĆ, EMPRONA, NOVI SAD

Prema definiciji Svetske zdravstvene organizacije (SZO), zdravlje je „stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti i nesposobnosti“. Zaštita i unapređenje zdravlja u okviru primarne prevencije zavisnosti doprinose kvalitetnijem i dužem životu svakog pojedinca, a uzimanje droga smatra se danas najčešćim i najuticajnijim uzročnikom narušavanja fizičkog i psihičkog zdravlja, kao i poremećaja ponašanja kod ljudi koji dovodi do porasta kriminala (Sakoman, S., Društvo bez droge?). Zato postoji potreba za jačanjem i razvijanjem zdravih stilova života mladih kako bi se smanjio uticaj faktora rizika i spoljašnjih pritisaka.

Evaluacije programa primarne prevencije (Hanson, D.J.1982, Schaps, E.1981, Tobler, N. 1986) pokazale su da je klasični, medicinski model u kojem se mladima prezentuju informacije koje se tiču izgleda, delovanja, efekata i posledica korišćenja droga – postizao negativan efekat. Navedeni model je dovodio do većeg nivoa informisanosti kod mladih, ali nije uticao na ponašanje mladih ni na smanjenje rizika. Štaviše, kod određenog broja mladih ovakav model je dovodio do povećavanja interesovanja za droge.

Prema podacima od kojih polazi i Nacionalna strategija za razvoj i zdravlje mladih u Republici Srbiji, iako je mlada populacija od svih populacionih grupa sa najnižim stepenom razboljevanja i umiranja, rezultati istraživanja sprovedenih kod nas (UNICEF, SZO, UNFPA) pokazuju da su vodeći rizici po zdravlje mladih sve veća upotreba duvana, alkohola i opojnih droga te visok nivo povreda.

Poslednjih godina u našoj zemlji prisutan je stalni trend porasta zloupotrebe psihoaktivnih supstanci među mladima. Starosna granica prvog uzimanja droge se značajno pomerila i ostvaruje se u proseku u 15. godini. U uzrasnoj grupi od 15 do 19 godina 1993. godine je 0,7% mladih imalo iskustvo sa psihoaktivnom supstancom, dok je taj procenat 2002. godine značajno veći i iznosi 16,8%. Inicijalne supstance su najčešće duvan, alkohol, kanabinoidi, sedativi, pojedinačno i u kombinaciji.

Podaci govore sledeće:

- Zastupljenost pušenja među mladima je izrazito visoka: 54,7% mladih uzrasta od 13 do 15 godina starosti je probalo cigaretu.
- U populaciji od 11 do 15 godina starosti, njih 57% je probalo alkohol, a 35% je imalo bar jednu epizodu pijanstva.
- U populaciji mladih od 12 do 20 godina, 8,4 % je probalo marihuanu, 0,6% je probalo ekstazi, 0,4% je probalo kokain, a 9,9% je izrazilo želju da proba neku od droga.

Najbolje rezultate davali su psihosocijalni programi vršnjačke edukacije (peer-programs): uključivanje mladih edukatora koji životne veštine prenose svojim vršnjacima. Preporuke Svetske zdravstvene organizacije, kao i nacionalnih strategija zemalja u okruženju (Hrvatska, Slovenija...) ukazuju na važnost implementiranja programa prevencije u škole; realizovanje prilagođenih programa prevencije sa decom od predškolskog uzrasta, pa do





kraja školovanja u skladu sa njihovim potrebama; uključivanje vršnjačkih edukatora u program prevencije, kao i prilagođavanje programa prevencije lokalnoj zajednici i njenim specifičnostima.

U preventivnom radu sa mladima Centar za prevenciju narkomanije EMPRONA razvio je jedinstven model, prilagođen potrebama lokalne zajednice, sa jedne strane, i mladih, sa druge, ujedno se pridržavajući preporučenih principa SZO. Model se zasniva na radu na samopouzdanju, samopoštovanju, osveščivanju pritiska vršnjaka naspram osveščivanja sopstvenih želja, organizovanju slobodnog vremena, veština izbegavanja manipulacije, donošenja odluka, rešavanja problema i sl., u zavisnosti od uzrasta i interesovanja ciljane grupe.

Jedna od najznačajnijih aktivnosti koja obeležava rad novosadskog Centra za prevenciju narkomanije EMPRONA jeste vršnjačka edukacija.

Vršnjačka edukacija u osnovnim i srednjim školama, kroz koju mladi organizuju različite aktivnosti sa svojim vršnjacima, pomaže im da steknu osnovna znanja i veštine, kao i da usvoje pozitivne vrednosti i stavove prema zdravlju.

Zato što vršnjaci imaju veliki uticaj jedni na druge i nema generacijskih barijera, vršnjačka edukacija predstavlja popularan i efikasan pristup u preventivnim intervencijama. Grupa vršnjaka značajno utiče na to koje će vrednosti, stavove i

ponašanje mlada osoba usvojiti. Zatim je značajno to što vršnjačka edukacija može da se odvija u malim grupama ili kroz individualne kontakte, na različitim mestima i u različitim okolnostima. Ovde se pod pojmom vršnjak podrazumeva osoba koja pripada istoj društvenoj grupi kao osobe kojima se pruža vršnjačka edukacija.

Vršnjački edukatori Centra EMPRONA jesu mladi ljudi koji žive zdravim stilom i imaju veštine, znanje i motivaciju da pomognu svojim vršnjacima da ostanu zdravi i izbegnu rizik upotrebe psihoaktivnih supstanci. Kroz radioničarski rad u školama, informisanje i sopstveni primer, vršnjački edukatori Emprone izgrađuju kod mladih ljudi svest o sopstvenoj odgovornosti za zdravlje i pomažu im da dobiju tačne informacije i izgrade zdrave stavove i veštine.

Kroz **Školu za vršnjačke edukatore** iz oblasti prevencije upotrebe psihoaktivnih supstanci, koja se organizuje jednom godišnje, Centar EMPRONA regrutuje nove volontere i obučava ih za rad u oblasti vršnjačke edukacije kao i za rad na SOS telefonu.

Pored vršnjačke edukacije, volonteri EMPRONE rade na prevenciji upotrebe psihoaktivnih supstanci kroz sledeće aktivnosti:

- **Tele-apel**, koji podrazumeva telefonsko psihološko savetovanje za probleme upotrebe droga. Svakog radnog dana od 17 do 20 časova

volonteri Centra EMPRONA dežuraju na SOS telefonu 021/523-044, koji je od početka rada Centra EMPRONA primio oko 1500 poziva.

- **Savetovalište za probleme upotrebe droga**, koje je počelo sa radom u oktobru 2006. godine. Usluge Savetovališta su anonimne i besplatne i namenjeno je svima onima koji su kod sebe ili bliskih ljudi prepoznali problem sa drogom ili su taj problem imali ranije, a sada strahuju od ponovnog nastanka problema. Savetovalište radi ponedeljkom, sredom i petkom od 17 do 19 časova, a klijenti svoju posetu zakazuju putem SOS telefona Centra EMPRONA. Broj pruženih usluga od oktobra 2006. do avgusta 2007. je oko 250.

- **Akcije** čiji je cilj promovisanje zdravih stilova života i informisanje mladih o štetnosti upotrebe droga. Od značajnijih akcija spomenuli bismo: Obeležavanje 16. maja – Međunarodnog dana SOS

## EMPRONA

Centar za prevenciju narkomanije EMPRONA osnovan je 29. maja 2001. godine kao omladinska organizacija u okviru Gradskog odbora za prevenciju zavisnosti od psihoaktivnih supstanci i Sekretarijata za zdravstvo Skupštine grada Novog Sada.

MISIJA organizacije je primarna prevencija upotreba psihoaktivnih supstanci i širenje ideje zdravih stilova života.

CILJ nam je informisanje, edukacija, menjanje stavova, predrasuda, stereotipa i tabua.

ČLANOVI EMPRONE su studenti Novosadskog univerziteta, učenici srednjih škola, lekari, pedagogi, psiholozi. Naš član može postati svako ko je kreativan, vredan, spreman da radi u timu i stalno usavršava svoje znanje. Otvoreni smo za nove aktivnosti i kontinuirano obogaćujemo svoj pristup rešavanju problema zloupotrebe psihoaktivnih supstanci u društvu.

Radimo uz stručnu, materijalnu i moralnu podršku Gradskog odbora za prevenciju zavisnosti i posebno stručnu i moralnu podršku profesora dr Nikole Vučkovića.

telefona, 26. juna – Svetskog dana borbe protiv droga, Učešće tokom EXIT festivala na Sajmu NVO, Obeležavanje novembra – meseca borbe protiv zavisnosti itd.

- **Imejl savetovanje** je novost u opisu naših usluga. Za sve osobe kojima je komunikacija putem interneta bliža, lakša, češća, od jeseni 2007. uveli smo i ovakav oblik rada. Svi oni koji imaju pitanja, iskustva, probleme vezane za upotrebu droga, načine prevencije i slično moći će da nam pišu i da na taj način dobiju od nas svu potrebnu podršku i tražene informacije.

## O AUTORIMA:

**Božana Mišević** je apsolvant medicinskog fakulteta. U Centru EMPRONA je aktivna više od tri godine. Vodila je radionice "Vaspitanje za zdravlje kroz zdrave stilove života", dvodnevni edukativni seminar "JA ZNAM" za decu VIII razreda iz prigradskih naselja, obuku novih vršnjačkih edukatora na polju prevencije upotrebe psihoaktivnih supstanci. Učestvuje u radu savetovališta Centra EMPRONA, trener je vršnjačkih edukatora i trener asertivne komunikacije.

**Milica Mićević** je student IV god. psihologije. U Centru EMPRONA aktivna je već godinu dana. Učestvovala je u obuci novih vršnjačkih edukatora na polju prevencije upotrebe psihoaktivnih supstanci. Trener je asertivne komunikacije.

**Danijela Vasić**, psiholog, psihoterapeut, trener asertivne komunikacije, glavni je koordinator Centra EMPRONA i Savetovališta Centra EMPRONA. Na polju prevencije radi 6 godina. Do sada je vodila 5 treninga za vršnjačke edukatore. Posедуje sertifikat Ministarstva spoljnih poslova Mađarske za implementaciju programa primarne prevencije u lokalnoj zajednici.

# REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE I PRAVA MLADIH

DANIJELA KORAĆ-MANDIĆ,  
NOVOSADSKI HUMANITARNI CENTAR, NOVI SAD



## REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

Prema definiciji Svetske zdravstvene organizacije reproduktivno zdravlje je stanje fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja u svim oblastima vezanim za reproduktivni sistem, u svim fazama života.

Reproduktivno zdravlje podrazumeva da su ljudi u mogućnosti da imaju zadovoljavajući i bezbedan polni život i sposobnost da imaju potomstvo, kao i slobodu da odluče da li će ga imati, kada i koliko često. Sastavni deo ovoga je i pravo muškaraca i žena da budu informisani, da imaju pristup bezbednim, efektivnim, dostupnim i prihvatljivim metodama planiranja porodice po svom izboru, i pravo na adekvatne usluge zdravstvene zaštite koji ženi omogućavaju bezbednu trudnoću i porođaj.

Reproduktivna zdravstvena zaštita je skup metoda, tehnika i usluga koje doprinose reproduktivnom zdravlju i dobiti kroz sprečavanje i rešavanje reproduktivnih zdravstvenih problema. U to spada i seksualno zdravlje, čija je svrha unapređenje kvaliteta života i ličnih veza, a ne samo savetovanje i zaštita vezana za reprodukciju i polno prenosive infekcije.

### Podaci dobijeni u novijim istraživanjima pokazuju da:

- *Prvo seksualno iskustvo mladići imaju u uzrastu od 15. do 16. g. a devojke u uzrastu 16-17. g.*
- *Kontraceptivna sredstva koristi samo 25% adolescenata.*
- *Svaka šesta devojka mlađa od 19 godina imala je iskustvo bar jedne neželjene trudnoće; u Srbiji se godišnje registruje oko 16.000 adolescentnih trudnoća, a preko 90% ovih trudnoća je neželjeno.*
- *20-30% adolescenata ima bar jednu polno prenosivu infekciju.*
- *O većini polno prenosivih infekcija (osim HIV-a) vrlo malo se zna: za hlamidiju je čulo 2,7% adolescentkinja a za hepatitis B njih 0,7%.*
- *Glavni izvor informacija o seksualnosti za većinu adolescenata su prijatelji (70% devojaka, 60% mladića), zatim 'iskusnije osobe' (60% devojaka, 43% mladića), štampa, mediji (33% devojaka) i sopstveno iskustvo (50% mladića).*

Važno je promovisati i unapređivati reproduktivno zdravlje mladih, pri čemu je škola jedan od najvažnijih aktera u informisanju i edukaciji. Teme koje se u školi mogu obrađivati jesu: prijateljstvo, zaljubljenost i ljubav, pubertet, anatomija i fiziologija reproduktivnih organa, trudnoća, kontracepcija, polno prenosive infekcije i zaštita, rodna pitanja, rizična ponašanja itd. Osim znanja mladi bi u ovom procesu trebalo da steknu i veštine kritičkog mišljenja i samostalnog donošenja odgovornih odluka.

## SEKSUALNO OBRAZOVANJE

Seksualnost je snažna unutrašnja sila koja u čoveku postoji od samog rođenja. Čovek je celog svog života seksualno biće, sposobno da voli. Od ranog detinjstva ljudsko biće doživljava različite oblike ljubavi. Ova osećanja u detinjstvu mogu imati veliki intenzitet. Odrastanje, prelaz iz detinjstva u odraslo doba, dugotrajan je i složen proces tokom kog se dešavaju brojne promene u telu i psihi mlade osobe. Ovo je period sazrevanja, saznavanja, istraživanja, uspostavljanja novih odnosa sa okolinom, stvaranja i potvrde sopstvenog identiteta...

Interesovanje za sopstveno telo, njegove funkcije, za to kako se rađaju bebe i sl. – postoji i kod sasvim male dece, i ono je u detinjstvu neskriveno i nespitano stidom. U pubertetu mladi ljudi polno sazrevaju i fiziološki postaju sposobni da postanu roditelji. Odrasli često misle da je upravo pubertet vreme kada se sa mladima treba razgovarati o ovim temama. Međutim, važno je da se o ovim temama, na deci prilagođen način, objašnjava od ranog detinjstva. Samo na taj način može se steći neophodno poverenje između deteta i odraslog, tako važno za ozbiljnije razgovore u doba odrastanja.

Važno je da mladi ljudi razumeju sopstveno telo i način na koji funkcioniše. Važno je da prihvate i steknu pozitivan stav o sopstvenoj seksualnosti, što im može pomoći da sebe sagledaju u pozitivnom svetlu i da poštuju sebe kao seksualno biće. Ovo poštovanje je osnova za buduće iskreno i odgovorno angažovanje u ličnim vezama.

Mladi imaju pravo na informacije i sveobuhvatnu edukaciju o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima. Znanje je moć, i što više mladi ljudi znaju, to više kontrole imaju da upravljaju svojim postupcima; što manje znaju, to više kontrole imaju drugi.

Na seksualnost mladih se uglavnom gleda kao na problem. Međutim, iako jeste povezana sa problemima, u razvijenim zemljama se na seksualnost mladih gleda kao na resurs: tamo se smatra da mladima treba dati dozvolu da osećaju ono što osećaju, i postoji uverenje da mladi mogu da kažu 'NE' samo ukoliko prethodno imaju dozvolu da kažu 'DA'. Jedan od ciljeva seksualnog obrazovanja je podrška mladim ljudima da, u godinama odrastanja i sazrevanja, izgrade sopstveni sistem vrednosti i samopoštovanja koji će im omogućiti da donose odgovorne odluke i da se odgovorno ponašaju.

**Krajnji cilj ove edukacije je da spreči prerano i nezaštićeno stupanje u seksualne odnose, brojne neželjene posledice neznanja i predrasuda, da spreči različite forme seksualnog iskorišćavanja, zlostavljanja i nasilja, te da doprinese razvoju tolerantnih, na poštovanju zasnovanih i kvalitetnih odnosa među polovima i među ljudima uopšte.**



ARGUMENTI 'ZA' I 'PROTIV'

PROTIV	ZA
Deca i mladi ne treba da uče o ovim temama, jer je mesto seksualnosti u bračnoj zajednici.	Sva deca imaju pitanja o rodnim razlikama i o tome kako su došla na svet. Manja deca ne gledaju na seksualnost kao na nešto sramno i o čemu se ne može razgovarati. Roditelji treba da svojoj deci govore tome, ali im često nedostaje znanje ili im je neprijatno. Stoga edukacija u školi može da bude korisna dopuna onome što deca stiču u roditeljskom domu.
Deca još uvek nisu seksualna bića i ne treba im ovakva edukacija, još su mali da bi je razumeli.	
Seksualnost je tako osetljiva tema da je ne treba obrađivati u školama.	
'Ne diraj lava dok spava': razgovor sa decom o seksualnosti može prerano da probudi njihovo interesovanje za temu, a to može voditi promiskuitetu, bolestima...	'Lav' zasigurno 'ne spava'. Mladi ljudi imaju seksualne porive i osećanja, interesovanja i dileme. Ako se to poriče, postoji rizik od loših posledica. Nasuprot tome, seksualna edukacija im nudi zaštitu tako što im pomaže da se ponašaju odgovorno, umesto impulsivno i bez razmišljanja.
Učenici mogu protumačiti seksualnu edukaciju kao jasan znak da rano stupe u seksualne odnose.	Istraživanja su pokazala da <b>edukacija o kontracepciji ne promoviše</b> seksualnu aktivnost među tinejdžerima, kao i da pružanje tačnih i pravovremenih informacija mladima smanjuje rizik od polno prenosivih infekcija i neželjenih trudnoća.
Podučavanje o kontraceptivnim sredstvima olakšava mladima da imaju odnose bez straha od trudnoće, pa im je teže da odole iskušenju.	Istraživanja su takođe pokazala da svako podučavanje poverenja u kontraceptivna sredstva ugrožava zdravlje i živote mladih ljudi.

ULOGA RODITELJA U EDUKACIJI

Zadatak roditelja je da detetu pruži ljubav i brigu i da ga nauči normama i ograničenjima koje društvo postavlja. Sa druge strane, sastavni deo odrastanja je u tome da se dete osamostali i postane nezavisno od roditelja, a ljubav i seksualnost su jedan od glavnih puteva 'oslobađanja' mlade osobe. Roditelji se zato nalaze u prilično protivrečnoj situaciji, kada treba da istovremeno budu i odgovorni roditelji (koji postavljaju moralna načela) i da se raduju sve većoj nezavisnosti svog deteta-adolescenta.

Čak i najbolji, najmudriji i najstrpljiviji roditelji moraju da se suoče sa odbacivanjem od strane svog deteta. Roditeljska odgovornost, međutim, podrazumeva i to da se nosite sa saznanjem da vas dete odbacuje i ponekad čak i ne podnosi,

kao i to da prihvatite da ne treba da se mešate u privatne stvari svoga deteta. Postoji jedan prirodan limit između roditelja i dece koji ne dozvoljava razmenu previše intimnih informacija između njih. Sama uloga roditelja i uloga deteta stvara jaz i prepreku za intimne razgovore, tako da je češći slučaj da se adolescenti poveravaju prijateljima, drugim rođacima ili komšijama pre nego roditeljima.

Kao rezultat svega navedenog, uloga roditelja u seksualnoj edukaciji adolescenata je ograničena i ne bi je trebalo nametati. Primarna porodica treba da bude mesto gde će adolescent steći neka znanja i dobiti tačne informacije, ali to nije samo po sebi dovoljno. Roditelji stvaraju osnovu na taj način što svojim načinom ponašanja deci daju primer kako izgleda lična veza, ali je mladima potrebna i dodatna podrška.

ULOGA PRIJATELJA

Prijatelji su važan izvor informacija o seksualnosti, ljubavi i vezama za mlade ljude. Osim toga, prijatelji su podrška u trenucima tugovanja zbog prekida veze, ponekad su posrednici u ličnim vezama ili izvor informacija ukoliko su sami imali neka iskustva o kojima žele da razgovaraju. Sve su ovo važne uloge i ne treba ih potcenjivati. Međutim, prijatelji mogu da budu – i često jesu – izvor pogrešnih informacija, nesporazuma, predrasuda zasnovanih na iskustvima drugih i sl.

ULOGA NASTAVNIKA U EDUKACIJI

Odrasli u liku nastavnika i profesora koji žele da mlade informišu i edukuju o pitanjima reproduktivnog zdravlja za osnovni cilj imaju sprečavanje neželjenih posledica, kao što su neželjena trudnoća i polno prenosive infekcije. Ovo i jesu važni ciljevi u seksualnoj edukaciji. Ali ovakve namere mogu učiniti da celokupna edukacija postane usmerena samo na probleme, i da se u njoj mladi ne prepoznaju. Ako se to desi, mladi neće slušati poruke koje im šaljemo jer će u sebi smatrati da to ionako nije za njih. Tim mladim ljudima se pitanja vezana za zaljubljenost, lične veze i ljubav mogu činiti mnogo važnija i 'bliža'.

Seksualna edukacija je samo 'tupi instrument' ako se koristi isključivo na osnovu namera i ciljeva odraslih. Svet adolescenata je svet skrivenih iskustava, traganja za identitetom, čežnje za ljubavlju i osećanjem voljenosti, svet snova, sanjarenja i visokih očekivanja. U takvom okruženju se dešava odrastanje. Cilj seksualne edukacije je da omogući dijalog sa svetom u kojem žive adolescenti, koliko god je to moguće.

REPRODUKTIVNA PRAVA

Međunarodni sporazumi između zemalja zasnovani su na međunarodnom pravu, a zemlje potpisnice (među kojima i naša zemlja) ratifikuju ove sporazume tako što ih uključuju u domaće zakonodavstvo. Sporazumi o ljudskim pravima sadrže dužnosti i odgovornosti, a vlade zemalja se obavezuju da će štiti, promovisati i obezbediti ljudska prava za svoje narode.

Reproduktivna prava obuhvataju dva široka principa ljudskih prava: pravo na reproduktivnu zdravstvenu negu i pravo na reproduktivno samoopredeljenje. Međunarodna federacija za planirano roditeljstvo (IPPF) 1995. donela je Povelju o seksualnim i reproduktivnim pravima. Ova prava podrazumevaju da ljudi imaju slobodu da uživaju u međusobno zadovoljavajućoj i sigurnoj vezi, slobodnoj od prisile ili nasilja, i bez straha od infekcije ili trudnoće, kao i da su u mogućnosti da regulišu svoju plodnost bez negativnih ili opasnih posledica:

• **Pravo na život**  
Nijedan život ne sme biti ugrožen trudnoćom, rađanjem ili rodnom pripadnošću.

• **Pravo na slobodu i sigurnost osobe**  
Svi ljudi imaju slobodu kontrole vlastitog seksualnog i reproduktivnog života.

• **Pravo na jednakost i oslobođenje od svakog oblika diskriminacije**  
Svi su rođeni jednaki i niko ne sme biti diskriminisan na osnovu rase, etničkog porekla, boje kože, siromaštva, pola ili seksualne orijentacije, bračnog statusa, porodične situacije, fizičke ili mentalne hendikepiranosti, starosti, jezika, religije, političkog i drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, imovine, rođenja ili drugog statusa.

• **Pravo na privatnost**  
Svi ljudi imaju pravo da donose autonomne odluke u vezi sa vlastitim seksualnim i reproduktivnim životom, da imaju privatnost i da budu poštovani.

• **Pravo na slobodu mišljenja**  
Svi ljudi imaju pravo da donose odluke o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima, i pravo da traže, primaju i daju informacije i razmenjuju ideje kroz bilo koji medij.

• **Pravo na informacije i edukaciju**  
Svi ljudi imaju pravo na pristup informacijama i edukaciji o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima.

• **Pravo na izbor**  
Ljudi imaju pravo slobodnog izbora da li ući u brak ili ne, i osnovati i planirati porodicu

• **Pravo na odluku o tome da li imati decu ili ne**

Sve osobe imaju pravo da odluče slobodno i odgovorno o broju dece i razmaku između rađanja, što uključuje i odluku da li uopšte imati decu i pristup sredstvima za praktikovanje ovog prava.

• **Pravo na zdravstvenu zaštitu i negu**

Svi ljudi imaju pravo na najviše moguće standarde fizičkog i mentalnog zdravlja.

• **Pravo da se uživaju blagodati naučnog napretka**

• **Pravo na slobodu udruživanja i političkog učešća**

Svi ljudi imaju pravo da formiraju ili da se uključe u nevladinu organizaciju kako bi se unapredila seksualna i reproduktivna prava.

• **Pravo da se ne bude žrtva torture i drugih nehumanih tretmana**

Svi ljudi imaju pravo da ne budu subjekt torture ili okrutnih, nehumanih ili degradirajućih tretmana, kao i da ne budu podvrgnuti medicinskom tretmanu ili naučnom istraživanju bez slobodnog i na informacijama zasnovanog pristanka.

SAZNAJTE VIŠE...

Važno je da znaš! Reproductivno zdravlje i prava mladih

[www.zdravlje.nshc.org.yu](http://www.zdravlje.nshc.org.yu)

SEZAM – Seksualna edukacija za mlade

[www.sezam-hr.net](http://www.sezam-hr.net)

Internet savetovalište za mlade

[www.savetovaliste.org.yu](http://www.savetovaliste.org.yu)

EduSEX: portal za seksualnu edukaciju

[www.edusex.org](http://www.edusex.org)

Seksualna edukacija onlajn

[www.sexedukacija.cg.yu](http://www.sexedukacija.cg.yu)

Omladina JAZAS-a Beograd

[www.jazas.org.yu](http://www.jazas.org.yu)

O AUTORU:

**Dr med. Danijela Korać-Mandić** koordinatorka je programa u Novosadskom humanitarnom centru sa višegodišnjim iskustvom u kreiranju i vođenju projekata psihosocijalne, zdravstvene i obrazovne podrške marginalizovanim grupama stanovništva. Autorka je internet sajta 'Važno je da znaš! Reproductivno zdravlje i prava mladih' ([www.zdravlje.nshc.org.yu](http://www.zdravlje.nshc.org.yu)). Aktivno se bavi promocijom zdravlja i edukacijom iz oblasti reproductivnog zdravlja i prava mladih.

# AGRESIVNO PONAŠANJE KOD MLADIH

ALEKSANDRA BIRTA,  
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD, NOVI SAD

*Pre nego što počnemo da se bavimo temom agresivnog ponašanja kod mladih, bilo bi korisno odmah na početku razjasniti neke slične pojmove sa kojima ga često dovode u vezu. Pojmovi između kojih bih napravila razliku jesu: delinkventno ponašanje, nasilničko ponašanje i agresivno ponašanje. Delinkventno ponašanje je jedan opšti pojam i on bukvalno podrazumeva vršenje krivičnih dela. Šire gledano, ono se odnosi i na sva druga kršenja društvenih pravila ponašanja (vožnja bez vozačke dozvole, pisanje grafita, bežanje od kuće, izostanci sa časov, i sl.). Agresivno i nasilničko ponašanje predstavljaju samo jedan od oblika delinkventnog ponašanja. Razlike između nasilničkog i agresivnog ponašanja veoma su male i mnogi ova dva pojma čak i izjednačavaju. Stručnjaci koji ova dva pojma razdvajaju smatraju da je nasilničko ponašanje fizički akt usmeren ka drugim osobama, dok agresivno ponašanje može biti usmereno i ka drugima, ali i ka sebi, životinjama, objektima itd.*

*U daljem tekstu pisaću o agresivnom ponašanju kod mladih a sve što se bude bilo navodilo za njega može se odnositi i na nasilničko ponašanje, jer ono u stvari predstavlja agresivno ponašanje koje je usmereno KA LJUDIMA.*



## AGRESIVNO PONAŠANJE: ŠTA ONO SVE PODRAZUMEVA?

Kao što je u uvodnom delu već spomenuto, agresivno ponašanje je jedan opšti pojam koji se odnosi na bilo koji oblik verbalnog ili fizičkog okrutnog, nasilničkog akta prema drugoj osobi, ali i nekoj životinji, predmetu i sl. Znači, agresivno ponašanje nije uvek fizičko nasrtanje na nekoga već postoje i oblici verbalne agresije kao npr. preterano vikanje ili psovanje, stalne pretnje, uznemiravanja, zastrašivanja i sl.

Ako se javi u ranom dobu i ne spreči se na vreme, ovakvo ponašanje neretko rezultira kršenjem zakona u vidu vršenja krivičnog dela. Sve je češće učešće mladih u tučama i samim tim u nanošenju lakih ili težih telesnih povreda. Takođe, mladi agresivno ponašanje sve češće ispoljavaju i u vršenju drugih krivičnih dela kao npr. teška dela razbojništva, izazivanje nacionalne ili verske mržnje i sve češće i ubistvo ili pokušaj ubistva. Po jednom istraživanju Centra za socijalni rad iz 2005. godine na teritoriji Novog Sada nanošenje lakih/teških telesnih povreda zauzima jedno od prvih mesta u strukturi krivičnih dela kod maloletnika (sa 10,9%) i frekventnost ovih krivičnih dela u poslednjih nekoliko godina u stalnom je porastu. Isto mesto zauzimaju i krivična dela teških slučajeva razbojništva (takođe 10,9%).

## BULLYING (AGRESIVNO PONAŠANJE U ŠKOLI)

Bullying je redovna pojava među decom i adolescentima, i to je tema o kojoj se sve više priča poslednjih godina. Danas se dosta toga podrazumeva pod ovim pojmom, ali kada su u pitanju mlade osobe, bullying se obično odnosi na agresivno ponašanje u školi. Ne postoji zvanična definicija bullyinga, ali se pod njim generalno podrazumeva bilo kakvo namerno nanošenje štete drugima putem fizičkog akta, verbalnog uznemiravanja ili pak nekih suptilnijih metoda kao što je npr. manipulacija. Njega izražavaju deca koja su fizički ili socijalno nadmoćnija i koja su u nekom pogledu dominantna nad žrtvom. Bullying se obično odnosi na dugotrajno, ponavljajuće nasilje nad drugom decom. Kada su u pitanju razlike među polovima, kod dečaka se bullying najčešće javlja u

vidu pretnji i fizičkog maltretiranja. Kod devojčica maltretiranje je obično verbalno (npr. vređanje, davanje pogrdnih imena, ogovaranje, izostavljanje iz aktivnosti, „huškanje“ drugih protiv njih).

Razlozi ovakvog ponašanja kod mladih su često ljubomora, želja da se bude popularan ili skrene pažnja na sebe, a neretko su i oni sami žrtve bullyinga ili su jednostavno uznemireni zbog nekog problema u kući/školi. Deca, žrtve vršnjačkog nasilja, takođe mogu da se svrstaju u neki tipičan profil. To su obično pasivna, povučena, lako zaplašljiva i sitnija deca, ili pak samo imaju drugu boju kože, neobično ime ili su samo mlađi od napadača.

Deca koja su žrtve ovakvog agresivnog ponašanja mogu trpeti ozbiljne posledice u svom emocionalnom i socijalnom razvoju, kao i u školskom postignuću. Nažalost, neretko žrtve pokušaju i samoubistvo jer osećaju da ne mogu same da se izbore sa maltretiranjem kojem su izložene. Upravo ovakvi mogući ishodi trebalo bi da predstavljaju alarm roditeljima a naročito školama da počnu više da se bave ovom problematikom.

## KAKO TO ŠKOLE MOGU POMOĆI U REŠAVANJU OVOG PROBLEMA?

Ovo su neke od strategija koje bi mogle biti korisne u smanjivanju bullyinga u školama:

- osvestiti odrasle (pre svega roditelje) o problemu bullyinga i uključiti ih u njihovo rešavanje;
- održati predavanje/tribinu o bullyingu ili kroz različite aktivnosti posvetiti jedan dan u godini ovom problemu;
- pojačati obezbeđenje i nadzor učenika na odmorima, fizičkom, i sl.;
- kroz različite programe promovisati važnost asertivne komunikacije i osveščivati decu o posledicama verbalnog/fizičkog napada na drugu decu;
- postaviti jasna pravila po pitanju neprihvatljivih ponašanja i pokazati doslednost u njihovom sprovođenju;



- napraviti školsku kutiju za pitanja i poruke, gde bi učenici mogli da ostavljaju svoje komentare i pitanja i da se informišu o stvarima koje su im nejasne;

- razviti bogatu ponudu različitih vannastavnih aktivnosti.

U radu sa samom decom napadačima važno je imati u vidu da su to često deca koja su i sama izolovana i koja imaju jako razvijenu potrebu za pripadanjem, ali ne poseduju adekvatne socijalne veštine da na prihvatljive načine steknu/zadrže prijatelje. Sa njima se treba raditi i ne treba ih odmah isključivati iz sistema obrazovanja ili iz vršnjačke grupe. Njima je najvažnije dati podršku tako što će im se pružiti prilika da nauče kako da uspostave kontrolu nad svojim besom, da razviju empatiju za drugu decu i da se uključe u socijalno prihvatljive aktivnosti.

U modernom svetu u kome živimo sve je češći cyber bullying, kao oblik nasilničkog ponašanja koji se odvija putem nekog sredstva medija (npr. preko interneta, mobilnog telefona itd.).

## UZROCI AGRESIVNOG PONAŠANJA KOD MLADIH

Sigurno ste se barem jednom u životu zapitali šta to može naterati nekoga da povredi drugu osobu i štaviše da ŽELI da povredi tu drugu osobu? Odgovor na ovo pitanje svakako nije lako dati, pre svega jer motivacije za ovakvo ponašanje mogu biti veoma raznolike isto kao i okolnosti u kojima se javljaju. Ljudi se agresivno ponašaju iz nekih od četiri narednih razloga:

1. Agresija kao vid ekspresije – ovi ljudi agresiju koriste kao način da se oslobode negativne emocije besa ili stanja frustriranosti.

2. Agresija kao vid manipulacije – ove osobe agresiju koriste da bi dobile nešto što žele ili da bi uspostavile kontrolu nad tuđim ponašanjem.

3. Agresija kao osveta – ovde se misli na korišćenje agresije radi osвете prema nekome ko je povredio njih ili nekoga do koga im je stalo.

4. Agresija kao naučeni model ponašanja – nekada ne postoji situaciona motivacija za agresivnim ponašanjem, već je to oblik ponašanja koji je neko naučio da koristi prosto zato što je njemu bio izložen od strane osoba u najbližem okruženju.

Kada su u pitanju deca, smatra se da se prvi oblici agresivnog ponašanja mogu javiti još u 2-3. godini života. Već tada mnoga deca sa drugima komuniciraju preko udaranja, griženja, štipkanja i sl. Mnogi nju čak i očekuju kao sastavni deo nekih faza u odrastanju. Koji to onda rani faktori mogu usloviti pojavu agresivnog ponašanja u mladalačkom dobu pa i kasnije?

#### INDIVIDUALNI FAKTORI

- Poremećaji pažnje
- Hiperaktivnost
- Naučena želja za osvetom
- Loše socijalne veštine
- Slaba kontrola impulsa
- Zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci
- Emocionalna trauma
- Neurološki problemi, problemi u učenju

#### PORODICA

- Modeli agresivnog ponašanja u porodici
- Zapostavljanje, zlostavljanje od strane roditelja ili staratelja
- Neadekvatno roditeljstvo, porodični konflikti, loša materijalna situacija porodice
- Škola i okolina
- Loše školsko postignuće
- Neuspeh u školskim ili nekim drugim obavezama
- Neuključenost u socijalno prihvatljive aktivnosti
- Nepostojanje pravila, nejasna pravila ili nepoštovanje pravila
- Izloženost agresiji u bližoj okolini, izloženost agresiji u medijima

#### PROTEKTIVNI FAKTORI

Mnoga deca, iako izložena nekim od rizičnih faktora, ipak ne pokazuju agresivno ponašanje. Ovo se dešava zahvaljujući nizu protektivnih faktora, tj. faktora koji ih bukvalno štite od negativnog dejstva rizičnih faktora. Da ne bude zabune, ovde ne bih da impliciram kako deca sama ne mogu da se zaštite od negativnih faktora i kako je agresivno ponašanje nužno predodređeno sredinom ili pak sudbinom. Isto kao i kod rizičnih faktora, i kod protektivnih postoje oni koji su individualni i koji se mogu javiti kao specifično obeležje pojedinca. Primeri mogu biti dobro razvijene socijalne veštine kao i tehnike stress managementa, potom pozitivne životne filozofije o okolnostima u kojima se živi kao i o sopstvenim sposobnostima da se sa njima suoči. Pozitivna porodična okolnost može biti postojanje barem jednog člana koji ima proaktivno, socijalno prihvatljivo ponašanje, potom postojanje pozitivnih moralnih vrednosti, kao i podsticanje dobrog razvoja motiva postignuća i radnih navika. Škola i okolina takođe mogu pozitivno uticati na prevenciju agresivnog ponašanja, a o tome je već pisano u odeljku vezanom za bullying.

Identifikovanje i razumevanje protektivnih faktora gotovo je od podjednake važnosti kao i poznavanje rizičnih faktora, pre svega radi sastavljanja adekvatnog i uspešnog plana prevencije agresivnog ponašanja kod mladih.

#### ZAKLJUČAK (ILI: ŠTA DALJE?)

Intenzitet agresivnog ponašanja kod mladih osoba u dramatičnom je porastu, kako u svetu tako i kod nas. Razlog tome može pre svega biti u njihovoj sve većoj izloženosti agresivnim modelima u ponašanju u medijima. Agresije nema više samo u filmovima, već je to redovna pojava i u crtanim filmovima, reklamama i sl. Takođe, takvi sadržaji se u medijima prikazuju u toku celog dana, bez restriktivnih pravila prikazivanja, te je velika verovatnoća da će ih dete ili mlada osoba barem jednom u toku dana videti i na svoj način (a često pogrešno) protumačiti. Isto tako, sve više mladih osoba slobodno vreme provodi igrajući video igrice, koje uglavnom imaju manje ili više agresivne

sadržaje. Dalje, kriminal je u sve većem porastu te su deca sve više izložena agresiji i u svojoj najbližoj okolini. Veliki je broj dece koja su još u ranom detinjstvu barem videla pištolj, a, nažalost, i onih koja su videla druge kako ga i koriste. Takođe, tuče su danas sve češće pojava dokazivanja kod mladih, i to ne samo kod muškaraca već sve više i kod devojčica pa pošto su mladi barem kao posmatrači sve češće izloženi ovakvim ponašanjima drugih, nije ni čudo što oni ovakvo rešavanje problema preuzimaju i u svoj repertoar ponašanja smatrajući ga konstruktivnim i ispravnim.

I na kraju se verovatno pitate: šta dalje? Kuda i kako sa svim ovim informacijama? Kao odgovor na ta pitanja navela bih nekoliko zaključaka do kojih sam sama došla radeći sa maloletnim prestupnicima, među kojima ima puno i onih koji pokazuju agresivno ponašanje:

- Akcenat treba staviti na prevenciju a ne na intervenciju;
- Kreirati multimodalne programe (programe koji će se baviti širokim spektrom povezanih tema i koji će uključiti kako same mlade osobe tako i školsko osoblje i roditelje);
- Kreirati individualne, intenzivne tretmane, tj. tretmane koji će biti prilagođeni pojedincu i koji će individualni problem rešavati sveobuhvatno i kroz duži vremenski period;
- Raditi na unapređenju saradnje svih institucija koje rade sa mladima;
- Deci i roditeljima ne davati samo zabrane već i predloge za prosocijalne aktivnosti i ponašanja;
- Porodice informisati i uputiti na razne službe za očuvanje mentalnog zdravlja;
- Omogućiti različite vannastavne sadržaje;
- Raditi na prezentovanju ispravnih modela vrednosti;
- Raditi na redefinisaju sadržaja medija (u smislu smanjivanja agresivnih sadržaja).

**Znači, agresivno ponašanje mlade osobe nije samo njen individualni problem već problem i porodice iz koje potiče a i škole koju pohađa. Zato ovom problemu treba multilateralno prići i mladoj osobi pružiti pomoć kako bi na vreme naučila da primenjuje socijalno prihvatljive oblike ponašanja. NIKAD NIJE KASNO ZA PROMENU, POGOTOVO KAD SI MLAD!**

#### O AUTORU:

**Aleksandra Birta**, psiholog, zaposlena je u Centru za socijalni rad u Timu za zaštitu dece i omladine sa poremećajem u ponašanju. Takođe, radi kao saradnik u Agenciji TIM na poslovima profesionalne orijentacije i edukacije. Kroz dugogodišnja iskustva u projektima nevladinih organizacija, bavila se aktivizmom mladih. Pored rada sa mladima, polja interesovanja su joj i psihoterapija, treninzi i profesionalna orijentacija.



# PANČEVO U DIJALOGU SA MLADIMA

**NENAD MALETIN,**  
KANCELARIJA ZA MLADE OPŠTINE PANČEVO

## STRATEGIJA ZA MLADE OPŠTINE PANČEVO

„Strategija brige o mladima opštine Pančevo 2007–2012. godine“ jeste dokument koji je usvojila Skupština opštine Pančevo (inače, najviši organ u sistemu donošenja odluka u našem gradu) 26. juna 2007. godine, čime je opština najzad preuzela odgovornost prema četvrtini svojih stanovnika, prepoznala potrebe i probleme mladih i potrebne mere značajne za razvoj i poboljšanje kvaliteta života mladih u oblastima:

- obrazovanje;
- zdravlje i rekreacija;
- kultura;
- informisanje;
- slobodno vreme i mobilnost;
- zapošljavanje;
- konflikti sa zakonom;
- ekologija i održivi razvoj;
- učešće mladih u odlučivanju;
- mladi građani, volonterizam i aktivizam.

cionale smetnje i ometenost u razvoju ili pripadnost grupi (neformalne grupe mladih, udruženja građana i organizacije mladih i za mlade, etničke i druge grupe).

Strategija za mlade je dokument koji podržava mlade, a obavezuje odrasle, pre svega donosiocima odluka u svim oblastima, da mladima stvaraju uslove i jednake mogućnosti u razvoju njihovih ličnih potencijala za dobrobit svih mladih i naše opštine.

Teško je jednoznačno odrediti i definisati uzrasnu granicu mladosti pa se i formalna određenja ovog životnog razdoblja razlikuju između institucija Ujedinjenih nacija, Evropske unije i nacionalnih institucija. Kad se govori o mladima u Evropi, uglavnom se misli na uzrast između 15 i 24 godine, Republika Srbija po pitanju nekih povlastica smatra mlade do 26 godina, ali se razdoblje mladosti u mnogim slučajevima produžava sve do tridesete godine, zbog sve dužeg trajanja obrazovanja i otežanoga zapošljavanja, što odlaže odrastanje i društvenu nezavisnost.

za mlade, i da se napokon izradi i usvoji dokument kojim će biti jasno određeni pravci, akcije i odgovorne strane u razvoju mladih.

Značajna su bila iskustva u uzradi strategija na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou zemalja u okruženju, studije slučaja o implementaciji strateških briga za mlade u svetu, ali i učešće u izradi i sprovođenju Akcionog plana politike za mlade Vojvodine 2005–2009. ([www.sio.vojvodina.sr.gov.yu](http://www.sio.vojvodina.sr.gov.yu)) i istraživanja potreba mladih „U dijalogu sa mladima Pančeva“. Takođe, neka iskustva koja govore o pravima mladih, ali i obavezama koje lokalna samouprava mora da preuzme kada su u pitanju mladi, preuzeta su iz međunarodnih dokumenata i konvencija.

Do kraja procesa izrade i usvajanja dokumenta partnerstva su rasla i jačala u cilju izrade što kvalitetnijeg i održivog sadržaja Strategije. U proces se uključilo: 11 podmladaka političkih partija, 30 organizacija i neformalnih grupa mladih i za mlade, 10 gradskih ali i republičkih institucija, ustanova i medija, Sekretarijat za sport i omladinu Vojvodine i lokalna samouprava.

- Mladi u Srbiji čine oko 20% stanovništva;
- Trećinu mladih od 31. do 35. godine još uvek izdržavaju roditelji;
- Prisutna je sveopšta kriza sistema vrednosti;
- Degradacija socijalnog statusa stvara osećaj nesigurnosti i uznemirenosti. Mladi nisu motivisani ni podržani da se posvete aktivnostima u društvu i zajednici;
- Finansijske teškoće stvaraju pad kvaliteta školovanja. Kao rezultat ekonomskih teškoća i nezaposlenosti mladi i dalje zavise od roditelja i ne mogu da steknu samostalnost koja je društvu neophodna;
- Postoji jaz u komunikaciji između mladih i odraslih. Mladi osećaju da je pred njima zid nerazumevanja. Osećaju da je današnje društvo suviše rigidno i da ne ume da prihvati individualnost. Osećaju da niko ne obraća pažnju na njihove želje i inicijative i da se ništa ne može uraditi da bi se rešili problemi društva;
- Mladi su skloni povlačenju u sebe. Strahuju od budućnosti i boje se da na sebe preuzmu društvene obaveze. Mnogi sanjaju o drugačijem društvu i žele da emigriraju. Drugi kreću putem nasilja i delikvencije, posežu za porocima;



## OPŠTI KONTEKST - POTREBE I PROBLEMI MLADIH<sup>1</sup>

Mladi su zagubljeni u tranziciji. Nekadašnja generacija budućnosti (p)ostala je žrtva generacija prošlosti. Generalno nedovoljan pristup informacijama, izvorima i mogućnostima ostavlja mlade bez alternative. Kada posmatramo mlade ljude u njihovom sadašnjem društvenom kontekstu, odmah uviđamo da se njihov lični razvoj odvija u uslovima sve veće nesigurnosti. Rezultati istraživanja o položaju mladih u Srbiji:

- <sup>1</sup> Podaci navedeni u ovom pasusu preuzeti su iz sledećih istraživanja:
- Slobodan Mrđa, Milan Nikolić, Mladi izgubljeni u tranziciji, Centar za proučavanje alternativa, Beograd, 2004. godine
  - IZVEŠTAJ – Ispitivanje položaja i potreba mladih u lokalnim zajednicama, Građanske inicijative, Beograd, 2005. godine

- Životna sredina ugrožena je nemarom koji je vladao mnogo godina. Ovakva situacija je pretnja po zdravlje, naročito dece i mladih. Potrebno je hitno pobuditi i razvijati ekološku svest;
- Jedan od najvećih problema je nezaposlenost. Nezaposlenost je često ključni faktor rizičnih ponašanja kod mladih ljudi. Tu se pre svega izdvajaju konflikti sa zakonom u smislu rada na crno, u svojoj ekonomiji, čestim krađama, proneverama i slično. Često nezaposlenost dovodi i do asocijalnih ponašanja, osećaja neprilagođenosti kod mladih ljudi, koji za posledicu imaju apatičnost mladih, nepostojanje želje za doprinosom društvu, a često dovode do bežanja od realnosti kroz odavanje drogama i alkoholu. Nepostojanje radnih navika i odgovornosti prema poslu kod mladih uman-

Dokument Strategija brige o mladima ([www.sopancevo.org.yu/strategije](http://www.sopancevo.org.yu/strategije)) upućuje na stalni dijalog sa svim mladim ljudima uzrasta od 14 do 30 godina na teritoriji opštine Pančevo bez obzira na: mesto njihovog stanovanja, pol, društveni i socijalni status, nacionalno, versko, seksualno, političko ili drugo opredeljenje, na njihove funk-

Odred izviđača „Tamiš“, Kompas, Refraction team, ŽMIG, VelikiMali i Crveni krst, organizovani u Koliciju udruženih mladih – KUM, u jesen 2005. godine pokrenuli su priču o neophodnosti postojanja stvarne i systemske brige i podrške mladima naše opštine. Namera je bila da se odustane od sporadičnih i jednokratnih aktivnosti i programa

juje njihovu odgovornost prema sebi, drugima i zajednici.

▪ Kada posmatramo mlade ljude u njihovom sadašnjem društvenom kontekstu, odmah uviđamo da se njihov lični razvoj odvija u uslovima sve veće nesigurnosti. Stoga je sasvim razumljivo što mladi ljudi osećaju nesigurnost po pitanju svog identiteta i svoje uloge u društvu. Ovo je opšti trend, koji, u različitoj meri, pogađa sve mlade ljude, ma gde se oni nalazili.

▪ U Srbiji svega 6% mladih putuje van zemlje jednom godišnje, u proseku.

▪ Iako svesni svojih (ne)mogućnosti i pogrešne politike zbog koje su marginalizovani – mladi se vrlo malo angažuju u kreiranju društvenih i političkih zbivanja. Inercija, neinicijativnost, apatija i sl. – najčešći su termini kojima se danas opisuju mlade generacije. Očekivanja od mladih su veoma visoka, očekuje se da se upravo oni nađu u prvim redovima tranzicionih zbivanja.

## PROCES DONOŠENJA STRATEGIJE BRIGE O MLADIMA

Proces izrade i donošenja Strategije brige o mladima, naravno, počeo je dijalogom sa mladim ljudima i pokretanjem istraživanja o njihovim potrebama i problemima. Značajna iskustva za pokretanje istraživanja dali su nam: Vodič „Mladi u društvima u tranziciji“ (UNICEF, WOSM) i Istraživanje potreba mladih Vojvodine „U dijalogu sa mladima“ (Savez izviđača Vojvodine, PRONI, ITAKA i Ceram) [www.v-scout.org.yu](http://www.v-scout.org.yu). Istraživanje je sprovedeno kroz 12 interaktivnih radionica sa 189 mladih iz opštine Pančevo u periodu 2005–2006. godina, a rezultati su objavljeni u publikaciji „U dijalogu sa mladima Panceva“ – istraživanje o potrebama i problemima mladih Pančeva, KUM, 2006. godine. Neki rezultati istraživanja i konkretne izjave mladih:

• «**VREME U KOME ŽIVIMO** je izuzetno teško, puno neizvesnosti sa malo mogućnosti za mlade ljude; vreme u kome nam drugi kreiraju živote» (52% mladih ispitanika svoje slobodno vreme provodi na ulici).

• Teškoće sa kojima se mladi susreću najčešće su finansijski i materijalni problemi, nezaposlenost. Uslovi koje želimo prilikom zapošljavanja su: fer uslovi, bez veza i podmičivanja, fer uslovi u ugovoru,

ravnopravnost polova – prava, ali i obaveze.

• Prisutna je neinformisanost mladih o zdravstvenim problemima: 43% mladih konzumira alkohol, 31% puši, 9% zloupotrebljava psihoaktivne supstance, 26% ne kontroliše bes, 24% ne kontroliše zdravlje. Opasnosti današnjice koje nam narušavaju **ZDRAVLJE** su: 1.narkomanija, 2. kriminal, 3. alkoholizam, 4. sekte, 5. nasilje, agresija i mržnja, 6. samoubistvo, 7. rat, 8. zagađenje životne sredine, 9. stres, 10. fizička i mentalna neaktivnost...

• **INFORMISANJE:** „It sucks! Zaglupljuju masu! Filmovi su 3. klase, muzika...?! pliz!?!“ (67% ispitanika smatra da su programi lokalnih medija neprilagođeni njihovim potrebama).

• Najviše **PREDRASUDA** stičemo: na ulici i javnim mestima, kroz formalno obrazovanje, kroz medije, u porodici, u društvu vršnjaka.

• Mladi Pančeva dolaze u konflikt sa zakonom zbog: dejstva alkohola i droga, nezadovoljstva, problema u porodici. **KONFLIKTI MLADIH SA ZAKONOM** umanjice se prevencijom, propagiranjem zdravih stilova života i nenasiljem.

• **EKOLOGIJA** je „zaluđenici za prirodu na koje niko ne obraća pažnju.“

• „Društvena sredina koja nas okružuje ne želi da **MLADI SA FUNKCIONALNIM SMETNJAMA** učestvuju u bilo čemu :-(“

• „Svaki prolaznik koga vidiš je **GRAĐANIN**“.

Kako bi strategija bila održiva, prikupljanje potreba i identifikacija problema mladih nije završeno sa objavljivanjem rezultata istraživanja i izdavanjem publikacije „U dijalogu sa mladima Pančeva“ [www.mladiupancevu.info](http://www.mladiupancevu.info). Da bismo došli do što više mladih, organizovane su ulične akcije: «Kakav je plan drugari?» i «Mladi su na margini»; pokrenut je i internet portal kao i blog na temu izgradnje akcionog plana brige o mladima Pančevo. O problemima i potrebama se govorilo na Konferenciji „Iskoristi momenat – pogledaj mlade oko sebe“, ali i na sastancima radnih grupa za izradu akcionog plana.

## OBLASTI STRATEGIJE I KLJUČNI PROBLEMI

Teško je bilo da na osnovu liste problema i potreba odredimo oblasti kojima će se baviti strategija, ali je do kraja odabrano 10 oblasti i identifikovani su ključni problemi kojima će se baviti strateška briga o mladima Pančeva 2007–2012. godine:

### 1. Zdravlje i rekreacija mladih

- \* Nedovoljno razvijena svest o zdravim stilovima života i nedostatak podrške pravilnom psihofizičkom razvoju mladih u oblastima;
- \* Nepostojanje organizovanog i kontinuiranog rada na prevenciji;
- \* Neadekvatna zdravstvena zaštita mladih.

### 2. Obrazovanje mladih

- \* Problemi koji se odnose na sistem obrazovanja;
- \* Problemi koji se odnose na obrazovni proces;
- \* Problemi koji se odnose na nastavni kadar u formalnom obrazovanju;
- \* Problemi koji se odnose na mlade u formalnom obrazovanju;
- \* Problemi koji se odnose na programe neformalnog obrazovanja;
- \* Problemi koji se odnose na realizatore programa neformalnog obrazovanja.

### 3. Mladi i zapošljavanje

- \* Nedovoljno pospešivanje zapošljavanja mladih;
- \* Nedovoljna preduzetništva mladih;
- \* Poboljšavanje međuinstitucionalne saradnje.

### 4. Mladi u konfliktu sa zakonom

- \* Problemi vezani za porodične odnose;
- \* Problemi vezani za školstvo i ostale institucije;
- \* Problemi vezani za negativni uticaj vršnjačkih grupa;
- \* Problemi vezani za medije.

### 5. Mladi građani, aktivizam i volonterizam

- \* Problemi razvoja građanskog društva;
- \* Apatija i nezainteresovanost mladih;
- \* Nedostatak prostora i udruženja sa kojim bi se mladi identifikovali.

### 6. Mladi i kultura

- \* Infrastrukturni i resursni problemi;
- \* Neprilagođenost institucija kulture potrebama mladih;
- \* Problemi vezani za mlade kao konzumente programa kulture.

### 7. Informisanje mladih

- \* Infrastrukturni i resursni problemi;
- \* Neadekvatno praćenje informacija od značaja za mlade u postojećim medijima u opštini Pančevo;
- \* Neadekvatna opremljenost i obučenosť školskih listova i njihovih saradnika.





### 8. Ekologija i održivi razvoj

- \* Nizak nivo znanja vezan za ekologiju i očuvanje životne sredine;
- \* Nedovoljna osnaženost civilnog sektora u oblasti ekologije i održivog razvoja;
- \* Nedovoljna podrška institucija i ostalih subjekta angažovanju mladih u oblasti ekologije.

### 9. Učešće mladih u donošenju odluka

- \* Nedovoljno razvijena svest o neophodnosti participacije mladih odlučivanju o pitanjima koja se tiču mladih;
- \* Ne postoji održivi sistem koji osigurava učešće mladih u donošenju odluka koje se tiču njihovog razvoja;
- \* Diskriminacija mladih u donošenju odluka.

### 10. Slobodno vreme i mobilnost mladih

- \* Problemi koji se tiču sadržaja slobodnog vremena i mobilnosti;
- \* Nedovoljna dostupnost sadržaja slobodnog vremena i mobilnosti;
- \* Nedovoljna podrška inicijatorima organizovanih oblika slobodnog vremena i mobilnosti.

## KANCELARIJA ZA MLADE U OPŠTINI PANČEVO

Kako ova Strategija (a mnoge se donose u našoj zemlji) ne bi ostala samo mrtvo slovo na papiru (što je slučaj sa mnogim), predsednik opštine Pančevo je u cilju sprovođenja usvojene Strategije formirao 9. oktobra 2007. godine Kancelariju za mlade opštine Pančevo. Uloga Kancelarije je da nastavi dijalog sa mladima i da prepoznaje njihove potrebe u cilju održivosti i implementacije Strategije. Kancelarija je operativno, međusektorsko telo u opštinskoj upravi koja koordinira sprovođenjem mera u 10 oblasti razvoja mladih u cilju poboljšanja kvaliteta života mladih.

Takvoj strukturi pomoći će i formiranje Save-tovališta za mlade i Informacionog resursnog centra za mlade i volontere, koji su u planu da se formiraju. Mladi Pančeva dobili su servis koji će pružiti jednake mogućnosti i biti otvoren za sugestije, predloge, davati informacije, pružati obuku i odgovarati na zahteve omladine za podrškom.

### Kontakt podaci Kancelarije za mlade:

zgrada opštine, Trg kralja Petra 2-4  
kancelarija 204  
Telefon: 013/ 344 422  
Imejl: omladina@sopancevo.org.yu

I tako, Pančevo postade prva opština u Srbiji (što nije strano državama i opštinama u okruženju) koja prepoznaje mlade kao snagu i prioritet razvoja svoje zajednice i želi da uspostavi stalne i održive mehanizme učešća mladih i dijaloga sa njima. Od 165 opština u Srbiji tek je u šest započet proces, a tri opštine imaju poneke ustanovljene procedure za jačanje kapaciteta mladih<sup>2</sup>. Kao primer dobre prakse i odnosa prema mladim ljudima, Pančevo je dobilo značajnu savetodavnu ulogu u izgradnji nacionalne Strategije za mlade ([www.zamislizivot.org](http://www.zamislizivot.org); [www.mos.sr.gov.yu](http://www.mos.sr.gov.yu)) ispred lokalnih samouprava u Republici u Savetu ministra.

<sup>2</sup> Istraživanje: „Da li svi putevi vode ka omladinskoj politici?“, Forum Syd i Ministarstvo omladine i sporta, Beograd, 2007.

### O AUTORU:

**Nenad Maletin** je učestvovao u izradi Strategija za mlade AP Vojvodine i Pančeva (2003-2006.) Učesnik je i trener na preko 30 međunarodnih i domaćih seminara i konferencija o izradi politika za mlade (2002-2007). Programski je koordinator Koalicije mladih Srbije (2006-2007). Aktuelna angažovanja u oblasti strateške brige o mladima: koordinator Kancelarije za mlade opštine Pančevo, član Komisije IVAPV za sprovođenje AP politike za mlade Vojvodine, član Savetodavnog tela ministra za izradu Nacionalne strategije za mlade Republike Srbije.

# PRIMER DOBRE PRAKSE – OMLADINSKI KLUB U SUBOTICI

SLAĐANA STANTIĆ, CSONGOR FARKAS, OLGA KONKOJ,  
CENTAR ZA OMLADINSKI RAD, SUBOTICA

## ŠTA SU TO OMLADINSKI KLUBOVI?

U „Pedagoškom leksikonu“ klub omladine je „organizovano udruženje mladih (opšte i/ili specijalizovano) radi zadovoljavanja posebnih interesovanja, podsticanja individualnih sklonosti i stvaralaštva, bogaćenja društvenog života u slobodno vreme, kao i uključivanja mladih u život zajednice“.

Klubovi mogu da deluju u okviru škola, mesnih zajednica, centara za mlade ali i da budu oformljeni kao posebna društvena ustanova ili organizacija zasnovana na interesnoj osnovi, odnosno na interesovanjima i potrebama mladih. Delovanje kluba je povezano sa školama i ostalim centrima i institucijama koje se na bilo koji način bave problemima mladih. Omladinski klub svojim programom i politikom rada doprinosi pozitivno vaspitno-obrazovnom uticaju kroz mogućnosti za učenje u najširem smislu i od svih ostalih institucija se razlikuje po tome što radi na prevenciji društveno neprihvatljivog ponašanja, a neretko i na resocijalizaciji istog. To bi se ujedno moglo podvesti i pod njegovu najvažniju ulogu. Kroz programski koncept mladi imaju priliku da se identifikuju i uče od drugih, stiču i vežbaju, otkriju i razviju svoje naklonosti ka nečemu što im je ranije bilo nepoznato, razviju postojeće veštine i da steknu znanja neophodna za ispunjen život u lokalnoj zajednici. Rad kluba je usmeren na zabavno i edukativno korišćenje slobodnog vremena promovišući zdrave stilove života. Klub obezbeđuje sigurno okruženje u smislu odsustva onih faktora koji mogu da doprinesu javljanju

antisocijalnog ponašanja, pod čime prvenstveno mislimo na odsustvo droge, alkohola, nasilničkog ponašanja.

## NEFORMALNO OBRAZOVANJE I OMLADINSKI KLUBOVI

Omladinski rad u suštini nije samo sklanjanje mladih sa ulice ili prosto obezbeđenje zabave, on je u osnovi vid neformalnog obrazovanja, čije su karakteristike između ostalog usvajanje i vežbanje socijalnih veština; učenje iz iskustva; dobrovoljno učešće; lični i profesionalni razvoj; učenje sa grupom, u grupi i od grupe; program baziran na potrebama društva i učesnika; važnost procesa učenja; lična odgovornost; osnaživanje učesnika, ali i lični razvoj, stručno usavršavanje i životne veštine i aktivno građanstvo.

## PRINCIPI RADA

Korisnici kluba su mladi uzrasta od 11 do 29 godina, bez obzira na obrazovni, socioekonomski ili neki drugi status. Mladi se ohrabruju da formiraju grupe po svom nahođenju i izboru, tako da njihova interesovanja i potrebe postaju primarni kriterijum po kom se oni okupljaju, nasuprot njihovom poreklu.

Kroz programski koncept mladi imaju priliku da se identifikuju i uče jedni od drugih, stiču i vežbaju, otkriju i razviju svoje naklonosti ka nečemu što im je ranije bilo nepoznato, da razviju postojeće veštine i da steknu znanja neophodna za život u lokalnoj zajednici kroz sopstvena iskustva. Program

aktivnosti je baziran prvenstveno na interesovanjima i potrebama mladih. Rad sa mladima je zasnovan na dobrovoljnoj osnovi i isključuje bilo kakav oblik prinude.

## AKTIVNOSTI U NAŠEM OMLADINSKOM KLUBU

Aktivnosti koje su do sada bile zastupljene u Omladinskom klubu odgovor su na potrebe i interesovanja učesnika, koje se prate kontinuirano, stoga predstavljaju širok dijapazon različitih oblika rada i oblasti:

- kreativne aktivnosti;
- sportske aktivnosti;
- radionice (na temu seksualno zdravstvene edukacije, prevencije narkomanije i rizičnog ponašanja kod mladih, timskog rada, tolerancije, komuni-

- kacije, predrasuda, konflikata, dečjih prava i sl.);
- manje radne akcije (košenje trave, šišanje žive ograde, sađenje i održavanje bašte, krečenje kluba, sređivanje šupe, skupljanje smeća u okruženju, pošumljavanje i sl.);
- letnji kampovi;
- posete kulturno-umetničkim dešavanjima u gradu (koncerti, filmski festivali, izložbe i dr.);
- organizovanje regionalnih i međunarodnih poseta i razmena;
- organizovanje omladinskih festivala i uličnih akcija (sportskog, kulturno-umetničkog karaktera ili promocija zdravih stilova života);
- treninzi;
- tematske večeri i javne rasprave;
- volonterski projekti i akcije;
- istraživanja.

Metode rada su prilagođene uzrasnim grupama i u skladu su sa vrstom aktivnosti.

## SARADNJA

Rad Omladinskog kluba u Subotici podržan je od strane Lokalne samouprave opštine Subotica u vidu prostorija koje su ustupljene Centru za omladinski rad. Ovo je pozitivan primer kako su potrebe mladih prepoznate i zadovoljene na lokalnom nivou, čime se aktivnosti kluba zasad nesmetano odvijaju. Sve je češća i saradnja sa osnovnim i srednjim školama, te se mnoge aktivnosti održavaju u prostorijama škola, čime su mnogo dostupnije i onoj deci i mladima koji nisu u mogućnosti da posećuju klub. Na taj način se širi mreža korisnika, ali i stručnog kadra koji su zainteresovani da se uključe u organizovano slobodno vreme mladih. Saradnja se ne ogleda samo u ustupanju prostora za rad nego sve češće podrazumeva i rad na zajedničkim projektima i akcijama, kao, na primer, promocija zdravih stilova života i obeležavanje važnih datuma u kalendaru zdravlja, u saradnji sa drugim organizacijama koje se bave očuvanjem zdravlja i prevencijom.

Crveni krst, Karitas, Savetovalište za mlade, Zavod za javno zdravlje, Fondacija mentalne higijene „Exspecto“, Udruženje građana „Omladinski eko život“, „Mesečina“, Centar za socijalni rad, samo su neke od organizacija i institucija sa kojima smo ostvarili uspešnu saradnju, a ima ih još.

Programi Omladinskog kluba se prvenstveno finansiraju uz pomoć SIDA-e (Swedish International Developmental Agency), ali sve češće ostvarujemo projekte zahvaljujući Fondaciji mentalne higijene „Exspecto“, Fondaciji za omladinsku kulturu i stvaralaštvo „Fokus“, kao i Službi za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije.

## AKTUELNOSTI

U poslednjih nekoliko meseci aktivnosti kluba su prvenstveno bile usmerene na rad sa ranjivim grupama i to sa mladima sa poremećajima u ponašanju i mladim Romima. Ove dve specifične grupe mladih predstavljaju naročit izazov za rad, ali ne izostaje ni zadovoljstvo postignutim rezultatima u radu sa njima. Najaktuelniji program koji je pokrenut u klubu odgovara na potrebe ove dve grupe mladih koji su imali želju i potrebu da se izraze kroz muziku i ples, tako da imamo jednu grupu koja svakodnevno uvežbava (ponovo sve popularniji) brejkdens, dok druga grupa neguje potpuno drugačiji pravac muzike. Tačnije, radi se o grupi mladih perkusionista sa iskustvom ili bez njega koji svoje znanje prenose jedni drugima sa ciljem da se što veći broj mladih uključi i na taj način provede svoje slobodno vreme. Obe grupe su se okupile na inicijativu mladih entuzijasta i volontera uz podršku Centra za omladinski rad i Omladinskog kluba u Subotici.

## OMLADINSKI RADNICI

U omladinskom klubu su angažovani omladinski radnici koji poseduju diplomu univerzitetskog kursa švedskog univerziteta „School of Education and Communication“ Jonkoping. Pored diplome najvažnija je motivacija za rad sa mladima, kao i određene veštine i znanja koja svaki omladinski radnik treba da poseduje. Omladinskim radnicima sve češće u susret izlaze volonteri Centra za omladinski rad, bez kojih većina aktivnosti ne bi bila realizovana. Zahvaljujući volonterima i saradnicima ne manjkamo ni u broju realizovanih programa niti u kvalitetu istih.

A potrebe mladih rastu ili samo postaju mnogo jasnije i vidljivije nego što je bio slučaj do sada, a kroz ovakve omladinske klubove omogućeno im je da jasno kažu koje su.



## O AUTORIMA:

**Csongor Farkas**, omladinski radnik, zaposlen je u Centru za omladinski rad. Višegodišnji je volonter u Udruženju građana „Omladinski eko život“ i drugim nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima i aktivizmom mladih u lokalnoj sredini i na republičkom nivou. Vodi programe uključivanja mladih pripadnika nacionalnih manjina u programe matične organizacije.

**Olga Konkaj** je diplomirani defektolog-specijalni pedagog i omladinski radnik, zaposlena u Centru za omladinski rad u Subotici. Otkako se bavi omladinskim radom, uglavnom kreira i sprovodi programe prevencije u oblasti zdravlja (prvenstveno prevencija narkomanije i rizičnog ponašanja kod mladih i seksualno zdravstvena edukacija). Sve više je angažovana na programima usmerenim deci sa poremećajima u ponašanju i mladim Romima.

**Slađana Stantić** je omladinska radnica, zaposlena u Centru za omladinski rad u Subotici. Radi sa mladima na razvoju strateških ciljeva organizacije

# O NOVOSADSKOM HUMANITARNOM CENTRU



Novosadski humanitarni centar (NSHC) neprofitna je, dobrotvorna organizacija osnovana 1998. godine u Novom Sadu. NSHC doprinosi stvaranju humanog društva kroz pružanje pomoći ugroženim i marginalizovanim grupama, podršku razvoju građanskog društva, istraživački rad i obrazovanje.

U saradnji sa vladinim i nevladinim sektorom NSHC doprinosi smanjenju siromaštva, razvoju neformalnog obrazovanja, unapređenju socijalne politike i politike zapošljavanja u Srbiji.

NSHC je član Mreže za pomoć izbeglicama Jugoistočne Evrope (SEE RAN) i jedan od osnivača Srpskog saveta za izbeglice (SSI). Takođe, NSHC je član nacionalne mreže za prevenciju HIV-a među ugroženim grupama (HPVPI).

NSHC deluje u preko 50 opština Vojvodine i Srbije. Na našim projektima su angažovani stručnjaci iz različitih oblasti – psiholozi, socijalni radnici, lekari, pravnici, pedagozi, profesori, ekonomisti...

Projekti NSHC-a finansiraju se iz donatorskih sredstava međunarodnih organizacija, fondova pokrajinske i republičke vlade, i sopstvenih dohodovnih aktivnosti. Pored toga, važan doprinos radu NSHC-a daju volonteri i građani svojim prilozima.

Kontakt:

Trg mladenaca 6  
21000 Novi Sad  
Tel/Fax: + 381 21 524 184, 524 134, 524 331  
nshc@eunet.yu  
www.nshc.org.yu